یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كورەشوچی آیلق مجموعە

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر- ندان چیقا باشلاغان	ایول (تموز) 1934	سان 56

بوساندا:

1	— ساویت حكومتیننگ توركستان كوچەبەلەرینی اورناشترو یعنی دهقان حالیغا كیترو سیاستی	باش مقاله
2	— توركستاندا «تیل سیاستی»	ایسەن تورسون
3	— دهقان ـ موژیك كورەشندە اهمیتلی بر جهت	اوقتای
4	— ملیت وە آمالغام مسئلەسی	طاهر
5	— شرقی توركستان، تیشقی دنیا وە بزنگ وظیفەمز	چوقای اوغلی مصطفی
6	— ساویت اوردوسی شرقی توركستاندا	«DAZ» دەن
7	— ساویت توركستانندا یرلی ایشچیلەر تورموشندان بر صفحه	تاشپولات
8	— هندستانداغی توركستان مهاجرلەری فعالیتندەن	خواجه مسعود
9	— «توركستان مهاجرلەری برلگی» نك نظامنامەسی	
10	— ایكنچی تورك دیلی قورولتایی	
11	— ایران شاهی رضا خان پهلوی حضرتلەرینك توركیه سیاحتی	
12	— قریملی قارداشلاریمزنگ بویوك توبلانتیسی	
13	— توركستان خبرلەری	
14	— ساویت روسیه وە كیچیك ائتلاف دولتلەری	

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

فرقه تازالاشی

بر آز وقتدان بەرلی تورکستان «ملی جمهوریتلەرندە» فرقەنی تازالاش ایشی یورگوزولمەکدەدر. بو تازالاش نتیجەسندە شبهەسز یوزلەرچە حتی میڭلەرچە کیشی فرقەدان چیقاریلیب تاشلاناجاقدر. ایمدیلك قولیمزدا بار معلوماتا کورە، تورکستاندا مهم اورون توتقان قوممونیسلەردەن اوزبیکستان زراعت قومیسارلیغینڭ حیوانات شعبەسی مدیری شاه عبدالرسول اوغلی ایلە تاجیکستان حکومتینك تاشکنددەکی وکالتی باشلوقلاردان دادابای اوغلی «یات عنصر» بولغانلاری اوچون فرقەدان چیقاریلدیلار.

تازالاوچیلارنك کوزینە کیرگەن شاه عبدالرسول اوغلینڭ آغیر «عیبلەری» توبەندە گیلەردر: 1) شاه عبدالرسول اوغلینڭ آتاسی انقلابدان اول اون آلتی میڭ سوملق ملك صاحبی ایکەن؛ 2) شاه عبدالرسول اوغلی اوز آتاسیلە بوتون باردی-کیلدینی 1919نچی یلندایاق «اوزدم-کیسدیم» دیسەدە، اونڭ آتاسی 1927نچی یلی، وفاتی آلدیندا، اوڭا باشقا اوغوللاریلە برلکدە، میراث-ملك قالدیرغان ایمش؛ 3) شاه عبدالرسول اوغلی اوز حصەسنە توشکەن میراث-ملكدەن واز کیچکەن بولسا هم، «قاپیتالیست» (سرمایەدار) آتاسینڭ اوڭا کورسەتکەن ایناقچی (یعنی اوڭا «میراث» قالدیرغانی) اونڭ «حقیقی قوممونیست» بولمای «کوز بویاقچی» وە تورکستاندا ساویت حکومتنە دوشمان عنصرلاردان بولغانلغینی کورسەتەرمش؛ 4) شاه عبدالرسول اوغلی تورکستاندا قولخوز سیاستی باشلانارکەن اوزینڭ آز-ماز ملکی بار یاقین اقربالارینی قولخوزغا دعوت ایتب تشویقات یورگوزگان ایمش. «تازالاوچیلار»نڭ حکمینە کورە، شاه عبدالرسول اوغلی اوز «ملکدار» اقربالارینی قولخوزغا کیرگیزیب، قولخوز سیاستینی بوزماق نیتندە ایکەنلگینی کورسەتکەن...

(«پراودا ووستوکا» 34 .6 .10؛ نومرو 132)

باشقارمادادە: اورومچیلی عبدالله ولی افندینڭ بر ییللق آبونە بدلی اولاراق یوللاغان 25 انگلیز شیللینگی (100 فرانق) ایلە کاشغارلی نیاز آخوند افندینڭ یەنە شو قادار آبونەسی وقتندا یتیشدی.

ساویت حکومتینڭ تورکستان کوچەبەلەرینی اورناشترو یعنی دهقان حالیغا کیترو سیاستی

«قازاغستان وە قیرغزستانداغی کوچەبە وە یاریم کوچەبە اهالینی اورناشترو ایشی 1929نچی یلی باشلانغان ایدی. بیش یل ایچندە 465میڭ بوندای خوجالقلاردان یالغز 90 میڭی اورناشتریلدی. کوچەبە وە یاریم کوچەبە خوجالقلارنی اورناشترو ایشینڭ فوق‌العادە سەکین بارووی بزنڭ یاراتیش ایشلەریمزدەکی موفقیتسزلگمزنڭ اڭ بویوکلەرندەندر. قازاغستان وە قیرغزستاننڭ ایسکی باشچیلاری اورناشترو ایشندە بولشەویکچە کورەشو یرندە ایکی یوزلیلك، یالغان معلومات بیرو کبی حرکتلەر بیلەن حقیقی وضعیتنی یاشیریشقا اورونديلار. مثلا: 1932نچی یلی سوگندا غولوشچەکین قازاغستاندا، شاهرای وە عبدالرحمن اوغلی قیرغزستاندا شوندای حرکتدە بولوندیلار.

غولوشچەکین‌نڭ بیرگەن معلوماتیغا قاراغاندا 1932نچی یلی‌یاق 230 میڭ کوچەبە خوجالیغی اورناشتریلغان بولسا، 1933نچی یلی سوگندا ساویتلەر اتفاقینڭ مرکزی اجرا قومیتەسی طرفدان یوروتولغان تیکشیرو نتیجەسندە یالغز 77 میڭگنە بولغانلیغی آڭلاشیلدی. قیرغزستاندا عبدالرحمن اوغلی 1932نچی یلی بوندای خوجالقلارنڭ 70%ی اورناشدی دیب کورسەتسە 1933نچی یلنڭ سوگندادا 35%نی کیچمەگەنلگی کورولدی.

برنچی بیش یللق زماندا بو ایشلەر اوچون 83 میلیون سوم صرف ایتیلدی. بونڭ 20 میلیونی دولت بودجەسندەن ایدی. بو مبلغنڭ تخمیناً 40/30 فائضی فائدەلەنیلدی، قالغانی ایسە اسراف ایتیلدی. هواغا اوچورولدی. قازاغستان وە قیرغزستاننڭ او زمانغی باشچیلیغی بو اورناشترو مسئلەسینڭ سیاسی اهمیتینی آڭلی آلمادی. اونلار کوچەبە خوجالقلارینی اورناشترو ایشنە بویوك، مکمل سوسیالیستیك شهرلەر قورو دیب قارادیلار. بو سول باش آیلاندیروچیلغی («سولچیلق») محللەردە بوتونلەی مسخرە-

لقفا آیلاندی. اهالینی 70-100 حتی 150 کیلومه‌ترو مسافه‌گه قووب، ایچیملك سو بولماغان بر ییرده شهر قوروغا مجبور ایتدیله‌ر.

«سولچیلقنینگ بو احمق سیاستی خلق کتله‌سنده حقلی بولغان بر ناراضیلقنی اویغاندی. صنفی دوشمان‌دا بونلارنی اوز منفعتی اوچون فائده‌له‌نونی اونوتمادی. بای وه ماناپ اوزینگ اورناشترو سیاستی علیهنده‌کی تشویقاتینی «سول آغماچی» لارنینگ اثرله‌ری بیله‌ن زینتله‌دی...»

بز بو پارچانی تاشکند بولشه‌ویك غازیتاسی «پراودا ووستوکا»نینگ 10 اییول 1934 تاریخلی 132نچی نومرنده‌ن عینیله کوچوردوك. مه‌نه بو بولشه‌ویك حکومتینگ تورکستانداغی مرکزی غازیتاسی بزنینگ «یاش تورکستان» بیتله‌رنده تکراراً یازیب کیلمه‌کده اولدیغمز نقطهٔ نظریمزنی حرفی حرفنه تصدیق ایتب اوتورادر. سز مقاله ایگه‌سینینگ «صنفی دوشمان بوتونیسنی اوز منفعتی اوچون فائده‌له‌ندی» دیمه‌سنه وه‌گویا «بای، ماناپ» نینگ «اورناشتروغا قارشی» بولغانلیغنی کورسه‌تووینه دقت ایتگز.

شونیسی غایت طبیعیدر، که هه‌ر تورلو دوشمان، او جمله‌ده‌ن «صنفی دوشمان» هه‌ر زمان اوز دوشمانینینگ خطاسندان فائده‌له‌نه‌در. اونگچون تورکستانداغی روس پروله‌تاری دیکتاتوراسی دوشمانلارینینگ‌دا بو دیکتاتورانك خطالارینی اوز ایشله‌رینی محکمله‌مه‌ك، تشویقاتلارینی کوچه‌یتمه‌ك اوچون قوللانولاری غایتده طبیعی بر نه‌رسه‌در. فقط بو ییرده ایکی «فقط» بار. بونلارنینگ بریسی، تورکستاندا اورناشترونینگ هیچ بر علیهداری یوق. «بولشه‌ویکچه اورناشترو»نینگ، یعنی یوقاریدا نقل ایتدیگمز بولشه‌ویك غازیتاسی سطرلارینینگ تصویر ایتدیکی شکلده‌کی اورناشترونینگ دوشمانلاری بار. تورکستان خلقینینگ ساویت حکومتی طرفندان یوروتولماقدا بولغان اورناشترونینگ فورمی، مه‌تودی قارشیسنداکی کوره‌شینی بولشه‌ویکله‌ر اساس مسئله‌گه، اوتراقلاشرونینگ اوزیگه قارشی کوره‌ش قیلیب کورسه‌تمه‌کچی بولادرلار. ایکنچیده‌ن، تشویقات قورالینی تورکستاندا روس پروله‌تاری دیکتاتوراسی «صنفی دوشمانلاری» قولنه کیم بیردی؟ وه

کیمنینگ منفعتی اوچون ایشله‌مه‌کچی بولوب بیردی. تاشکند بولشه‌ویك غازیتاسی «کیم» ایکه‌نینی کورسه‌تسه‌ده بوندای اورناشترو سیاستینینگ «کیم نینگ منفعتی اوچون یوروتولغانلیغی حقندا» آغیزدا آچمایدر.

بز قازاغستانی ییللارچا مسئولیتسزچه‌سنه اداره ایتکه‌ن غولوشچه‌کین وه قیرغزستاندا بولوب اوتکه‌ن فاجعه‌لارنك مسئولی اورتا آسیا بیوروسینی تورکستاندا اورناشترو سیاستینی ایشکه آشیرارکه‌ن اوزله‌رینینگ موسقوانك چیزیب بیردیگی یولدان تاشقاری، اوز باشلاریغا آیریچا معین بر «صنفی سیاستله‌رینی» تعقیب ایتوله‌ری بیله‌ن عیبلی آلمایمز. اونلار «صنفی منفعت» قیزیل بایراغی آستندا اَڭ چیرکین-قارا بر شکلده تورکستان ملی منفعتنه قارشی کوره‌شدیله‌ر وه روس موژیکینینگ ملی منفعتینی کوزه‌تدیله‌ر.

کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به‌له‌رنی اوتراق حیاتغا کوچورو ایشی یالغز ملی روح وه اولچوده‌گنه ایشکه آشیریلا آلیر. اونی «صنفی منفعت» اولچوسی ایله یوروتوب بولمایدر. بونی بر وقتلر (1924/1925) موسقوانینگ اوزنده‌ده قبول ایتکه‌نله‌ر ایدی. او وقت موسقوا مرکزی قازاق-قیرغز فرقه مرکزله‌ری وه حکومتله‌ری اوتونچی بویونچا، تورکستاندا ییرلی کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به‌له‌ر اوتورتولوب بیتکونچه روس مهاجرتی توختاتیلسین، دیگه‌ن برقرار قبول ایتلگه‌ن ایدی. فقط سو گرادان بو صورتده تورکستاندا روس موژیکی اوچون ییر آز قالووی، بلکه‌ده هیچ قالماوی توشونچه‌سیله ساویت حکومتی، غولوشچه‌کین وه اورتا آسیا بیورولاری مصلحتی بیله‌ن، اوزینینگ اولکی قرارینی بوزدی. بو حرکتنینگ غیر قانونی، ناتوغرو بولغانلیغنی کورسه‌توچی تورکستان قوممونیستله‌رینی «علی خان بوکه‌یخانچیلق»، ملتچیلك، «صنفی دوشمان»نینگ تأثیری آستندا قالغانلق بیله‌ن عیبله‌دی. بو حالدا موسقوا مرکزینینگ‌ده اوزینینگ اولگی، تورکستانغا مهاجرتنی توختاتو حقنداغی قرارینی‌دا «صنفی دوشمان»نینگ تأثیری آستندا بیرگه‌ن بولوشی کیره‌ك ایدی. مه‌نه ایندی 1927نچی ییلدان به‌ری تورکستانلیلارنی اورناشترو ایشی یوقاریدا تاشکند بولشه‌ویك غازیتا-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

سندان نقل ایتدیگمز منحوس شکلنی آلمشدر.

ساویت روسیه اورناشترو سیاستینگ بزنگ خلقیمز باقیمندان ملیت علیهداری وه روس موژیکی اوچون ملی بر قاراقته‌ر تاشیغانینی کورسه‌تو اوچون مسئله‌نی برآزدا آچماق لازم کیله‌در. بزنگ خلقمز طرفندان سوغاریلغان، ایکین اوچون یارارلق یرله‌ر روس مهاجرینه بیریلدی. بونگله طبیعی صورتده اوسمه کده بولغان تورکستان خلقینگ ایکین اوچون فائده‌له‌نه‌جه‌ك یری تارالدی، آزالدی. تاشکند غازیتاسینگ یازدیغی کبی بولشه‌ویکله‌ر «کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به خلقنی یرنده‌ن قودیلار» وه «اونی ایچیملك سو تاپیلماغان یرده شهر قوروغا مجبور ایتدیله‌ر». عینی غازیتانك بیردیکی تفصیلاتنك دوامنده‌ن بو اورناشتریلغان تورکستانلیلارنگ هیچ بر تورلو دهقان حیاتینگ طلب ایتدیکی ماته‌ریال بیله‌ن تأمین ایتیلمه‌گه‌نلکله‌رینی کوره‌مز. «ساویت مأمورله‌ری ایچنه کیریب اوتوروب بولمایدورغان اویلار سالغانلار. بوگا قارشی حیوانلار اوچون نه قادار «قولایلقلار» حاضرلاغانلار».

مه‌نه بونلار تورکستانلیلارنی اورناشترو ایشنه «صنفی نقطهٔ نظرده‌ن» کیریشو دیب آتالادر: «انسانلارغا اوتورو اوچون یر یوق، حیوانلار اوچون «قومفورت!» (هه‌ر تورلو قولایلقلار). ایمدی بو یلنگ باشندا یه‌گی بر قومیسیه توزولگه‌ن. بو قومیسیه اورناشترو مسئله‌سینی تیکشیریب بو حقدا بر ایش پلانی حاضرلایاجاق. ایکنچی بیش ییللق پلاننگ قالغان 3 یلندا قازاغستان وه قیرغزستان‌داغی کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به أهالینی اورناشترماقچی بولادرلار. بو قومیسیه‌نگ اعضاسی آ. موخاراجی (بو هندستانلی قوممونیست آبونی موخاراجی ایمه‌سمی ایکه‌ن؟) یوقاریدا نقل ایتدیگمز «پراودا ووستوکا» مقاله‌سینگ محرریدر. بو قومیسیه‌نگ غولوشچه کین وه اورتا آسیا بیوروسی پلانلارینا قاراغاندا بزنگ خلقمز اوچون ئه‌لویریشلیراق بر پلان ایشله‌ب چیقاروی ممکن. فقط بونگله مسئله‌نگ اصلی اوزگه‌رمه‌یدی. چونکه یه‌گی قومیسیه‌ده بومسئله‌گه «صنفی» نقطهٔ

نظرده‌ن قاراب، روس پروله‌تاری دیکتاتوراسی کوچی ایله روس موژیکی ملی منفعتینی ایشکه آشیریب تورکستان خلقی ملی منفعتینی ایزه‌جه‌ك. یه‌گی اورناشترو سیاستی دورنده اوز یورتلاری-یرله‌رینگ روس مهاجرله‌ریگه بیریلگه‌نده‌ن قالغاندان بر قسمینی تورکستانلیلارغا بیریلوی‌ده ممکن. بوده طبیعی بر قسمی گنه، چونکه تورکستانغا آقماقدا، آقیزیلماقدا بولغان روس مهاجرله‌ری سانی شبهه‌سز اورناشتریلابیله‌جه‌ك تورکستانلیلارنگ ساندان کوب آرتیق بولاجاقدر.

اورناشترو مسئله‌سی هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول، ملی بر مسئله بولوب قالاجاقدر. اونگ بزنگ یورتمزده خلقمز منافعینا اویغون بر شکلده ییشیلووی یالغز روس مهاجرتی آقینینی توسماقنی ایمه‌س، حتی اونلارنی کیری آقیتونی طلب ایته‌در. بو ایسه روس پروله‌تاری دیکتاتوراسینگ یورتمز چیگه‌ره‌له‌رنده‌ن چیقاریلیب آتیلیشیغا باغلیدر. تورکستاندا روس حکمرانلیغی توردوقچا بو مسئله‌نگ توغرو وه اوز معناسندا ییشیلووی ممکن ایمه‌س.

قای یرده بولسادا بو مفهومده حرکت یورگوزمه‌ك تورکستان ملتچیسینك ملی وه وجدانی وظیفه‌سیدر. سه‌وگیلی تورکستانمزنگ ملی ساغلغی اوستمزده‌کی روس پروله‌تاری حکمرانلیغنگ چوکمه‌سینه باغلی ایکه‌نینی اونوتماسلق کیره‌ك.

* * *

تورکستاندا «تیل سیاستی»

«یاش تورکستان»نگ بو باشلق آستندا دوام ایتدیرمه‌کده اولدیغی یازیلارینی دقتله تعقیب ایتوچی اوقوچیلاریمز یورتمزدا بو وادیداغی تارتیشمانك کون کونده‌ن مقیاسینی آرتیریب کیتگه‌یمه‌کده بولغانلیغنی‌دا کورمش اولاجاقلار. بو کوره‌شده بوتون کوچ وه امکانلارنی قولندا توتقان‌ساویت روسیه‌سی اوزینك روسلاشترما سیاستی بیله‌ن، ایکنچی یاقدا ملی ایمانی، اوز معنوی مقاومت کوچنده‌ن باشقا سویانچیغی بولماغان، حتی معنوی کوچ آلووی ممکن بولغان بعضی بر منبعلارندان‌دا محروم ایتیلگه‌ن، اوزلگینی،

تورکلگینی ساقلاماق ایسته‌گه‌ن خلقمز تورادر. بوندای غیرمساوی شرائط آستندا دوام ایتمه‌کده بولغان کوره‌شنی دقتله تعقیب ایتب بارماق بالخاصه ملی به‌نالگینی تقدیر ایته بلمش هه‌ربر تورك اوچون فرضدر. اونگچون‌ده بز اوقوچیلاریمزغا بو تعقیب امکانینی یاراتماق ایشنده، کوچمز ییتکه‌نچه، یارده‌مچیلك ایتمه‌کچی بولامز.

یاقیندا تورلو تورك ساویت جمهوریتله‌رنده ایشکه آشیریلغان املادا اصلاحات وه اصطلاحلار مسئله‌سی قالغان تورك ساویت جمهوریتله‌رنده‌ده ایشکه آشیریلماقدادر. بو اصلاحاتنگ غایه‌سینی بر ساویت محرری «ساویتله‌ر اتفاقی خلقلاری کولتورنده اتفاق باشچی پروله‌تاری کولتوری تأثیرینی آرتیرو یوللارینی حاضرلاو» دیه خلاصه ایتمه‌کده‌در.

سوڭ آیلاردا قازاغستاندا تیل مسئله‌سی اطرافنداغی مناقشه، برطرفلی بولسادا، اولدوقچا قیزغین بر شکل آلدی. ساویت تیلچیله‌ری، یعنی ساویت حکومتینك سیاسی غایه‌سینه خدمت ایتوچی تیلچیله‌ر، قارشیلارنداغینك هه‌ر تورلو چیقیش حقندان محروم بولغانلیغنی بیله توروب، مناقشه یوروتماق مجبوریتنده‌درله‌ر. چونکه اونگ مطبوعاتدا یازاجاق قلمی سیندیریلب آتیلمش ایسه‌ده فعالیتنده حاکم ساغلام ملی أراده‌سی سیندیریلا آلمامشدر. او ایشده اوزینی کورسه‌تمه‌کده، فکرینی یازماسدان، عمومی جمعیتله‌رده سویله‌مه‌سده‌ن ایش تابلولارندا چیزیب کیتمه‌کده‌در. بونیگله ساویت حکومتی آگه‌نتله‌ری‌ده اونگ ایشده کورسه‌تدیکی قاراشلارینا قارشی کوره‌شمه‌ك مجبوریتنده قالماقدالار.

ملی جمهوریتله‌رده اصطلاح توزو ایشله‌رنده‌کی وضعیتنی تیکشیریب کورگه‌ن بر ساویت محرری «مدنی قورولوش ایشله‌ریمزنگ کوب مهم بر تارماغینی تشکیل ایتکه‌ن بو اصطلاحلار مسئله‌سنده بوتونله‌ی ساغلام بر وضعیتده بولماغانلیغمزنی کوره‌مز» دیدر.

(«قازاغستانسکایا پراودا» 21. 4. 34).

«سوڭ زمانلاردا بزده محلی ملتچیلك مخصوص بر فعالیت کورسه‌تمه‌کده‌در. بو آقیم تیل قورولوشی مسئله‌سنده «تیلنی یات سوزله‌رده‌ن تازا-

لاو، اوگا یات سوزله‌رنی قویماسلق» دیگه‌ن کبی شعار آستندا اورتاغا چیقماقدادر. بو املاچیلار «تیلنگ تمیزلگی» پرده‌سی آستندا ملی کولتورنگ آیریم بر حالدا (باشقالارنگ تأثیرنده‌ن آزاده) انکشافی چاره‌له‌رینی کورمه‌کده‌له‌ر. اونلار بونگله سوسیالیستیك قورولوشنگ عمومی آقیمندان آیریلیب قالماقچی بولادرلار. اونلار ساویتله‌ر اتفاقندا یاشاوچی ملتله‌رنگ زحمتکش کتله‌له‌رینگ یاقلاشووینا، برله‌شووینه خدمت ایته‌جه‌ك هیچ بر نه‌رسه‌نی کورمه‌ك ایسته‌مه‌یدرله‌ر. بالعکس بو زحمتکشله‌رنی بر-برنده‌ن آیرادورغان عامللارنی گنه قیدیرادرلار» دیگه‌ن ساویت محرری بو آقیمنك اصلاً اوقرایناداچیقیب باشقا ملی جمهوریتله‌رگه‌ده تارقالیب کوك آتقانلیغنی او جمله‌ده‌ن قازاغستاندادا بارلیغنی آلغا سوره‌در.

یوقاریدا ملی تیلچیله‌رنی یات سوزله‌رنی آتو وه بونگله بر خلق کولتورینی آیریم انکشاف ایتدیرو نیتی بیله‌ن عیبله‌وچی ساویت محرری، آمانجول اوغلی اسملی بر تورکستانلی‌نگ «قازاغستانسکایا پراودا»نگ 9. 4. 34 تاریخلی نومروسندا چیقغان بر یازیسندا — ایمدیگه قادار قازاقچاغا کیریب اورناشیب قالغان فارسی وه عربی سوز وه اصطلاحلار قالدیریلمالی. چونکه اونلار بوتونله‌ی قازاق سویله‌مه‌سنه اویوب، حتی بعضیلاری اصلنده کنده‌ن بوتونله‌ی باشقا بر شکل آلغان — دیمه‌سینی‌ده رد ایته‌درده اوزینك بوحقده‌کی فکرینی برتکلیفی حالندا کیریته‌در. موسقوا تیلچیله‌رینی بو نقطه‌ده قورقوتقان نه‌رسه، بو اصطلاحلار قالغان تقدیرده قازاقچاغا ایسته‌نیلدیکی قادار روس سوزله‌ری کیریتو امکانی قالماسلیغی، ممکن قادار کوب روس سوزی کیریتمه‌کله تیلنی روسلاشترما سیاستینگ ایشکه آشیریلشندا قیینلقلار چیقماغی مسئله‌سیدر.

ایمدی کوره‌یلك بو ساویت روس تیلچیسی اوزی نه‌له‌ر ایسته‌یدر؟ او اوز ایسته‌کله‌رینی معین تکلیفله‌ر حالندا اورتاغا قویمشدر. اونگچه بر کون‌ده کیچیکتریلمه‌سده‌ن حل ایتیلمه‌سی کیره‌ك بولغان ایکی مسئله بار: برنچیسی اصطلاح، ایکنچیسی املا مسئله‌سی‌در.

اصطلاحلار مسئله‌سنده:

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ا) بوكونكى قازاق تيلنده جارى اصطلاحلارنى قايتادان تيكشيريب «صنفى» باقيمدان يات بولغانلارينى درحال چيقاريب تاشلاش (بو نقطه يوقاريداغى آمانجول اوغلى طرفدان اورتاغا قويولغان نقطهٔ نظرغا قارشى).

ب) يه‌گى اصطلاحلار توزوش اوچون قطعى بر تعليمات حاضرلاش. بو يه‌گى اصطلاحلار توزوشده منبع اولاراق قازاق تيلنده‌ن باشقا اينته‌رنا- سيونال اصطلاحلارنڭ مجبورى صورتده كيريتيلووى وه ساويتله‌ر اتفاقى خلقلارى تيلله‌رنده‌كى بايلقلاردان فائدالانو كيره‌كلكى كورسه‌تيله‌در. بو ساويتله‌ر اتفاقى خلقلارى دير كه‌ن ذهنله‌ريمزده‌ن باشقا نه‌رسه‌له‌ر كيچمه‌سين اوچون بونگله روسچه مراد ايتيلگه‌نلگينى آچيق قيد ايتشمز كيره‌ك. بونى برآز توبه‌نده ساويت تيلچيسى اوزى‌ده تصديق ايته‌در.

املا مسئله‌سنده:

ا) يات سوزله‌رنڭ يازيليشندا سينهارمونيزم اساسنى تطبيق ايتمه‌سلك.

ب) يات سوزله‌رنى يازيشدا روس تيلنده قوللانيلغان شكلنى ساقلاش.

ج) يات سوزله‌رنى (ب ماده‌سنده طلب ايتيلگه‌ن شكلده يازابيليش او- چون ا. ت.) توغرو يازابيليش اوچون الفبادا (خ) X ، (پ) P حرفله‌رينى آرتيريش كيره‌ك — ديدر.

*

خانسوار اسملى بر **قيزيل عالم «لاتينلاشترما — له‌نين ملى سياستى** قورالى» آتلى روسچه بركتاب نشر ايتكه‌ن. بوكتاب اطرافنداكوب گنه مناقشه‌لار يوروتولدى. بز كتابنڭ اوزينى آلالماغان بولساق‌دا ، اونڭ اطرافندا يوروتولغان مناقشه‌لاردان او اثرنڭ اورتاغا آتديغى بر قسم فكر- له‌رى وه اوڭا قارشى يازيلغان نقطهٔ نظرلار بيله‌ن برآز تانيشديق.

موسقوادا چيقاتورغان «بولشه‌ويك» مجموعه‌سينڭ 6نچى ساندا باسيلغان بر يازودا خانسوار اثرنده‌ن قويوداغى نقطهٔ نظرله‌ر چيقاريلادر:

خانسوار ملى حرث مسئله‌سينى صنفله‌رنڭ خارجنده، اوستنده توروچى بر مسئله اولاراق كوره‌در. او كولتور جبهه‌سنده‌كى صنفى كو- ره‌شكه ملتچى منورله‌رنى‌ده قاتيشتريب، بوكوره‌شده اونلارغادا بر اورون

آيرادر. خانسوار پروله‌تار ديكتاتوراسينڭ كولتور مسئله‌سينى اساسدان اوزگه‌رتب ، بوتون كولتور مسئله‌له‌رينڭ قويولوشينى ديگشتيره آليشينى انكار ايته‌در. او حرثى جهتده‌ن سرمايه‌دار آوروپاغا ياقلاشماقچى بولادر. روس پروله‌تارى كولتورى تأثيرينڭ عليهدارى‌در. خانسوارچا بونداى تأثير (روس كولتورى تأثيرى ا. ت.) اوچون چاليشماق بر ارتجاع ، بر مستملكه‌چيلكدر. ساويتله‌ر اتفاقى خلقلارى زحمتكشله‌ر كتله‌سينڭ بر- برنده‌ن اوزاقلاشماسى ، آيريلماسينى توغدوراجاق مومه‌نتله‌رنى آلغا سوره- در. بونلارنڭ بوتونسى برلكده ناسيونال (ملتچى) ده‌موقراتلارچا حرث كوروشى ديمه‌كدر.

خانسوار لاتين حروفاتينا كيچيشنڭ ساويتله‌ر اتفاقنداغى شرق خلقلارى حياتندا كوب گنه آلغا باسيشغا سبب بولغانليغنى سويله‌ب كيلب بو الفبانڭ شرق خلقلارينا كوبده‌ن محتاج اولدوقلارى «حرثى قوئوپه‌را- سيون» امكانينى‌ده بيرگه‌نلگينى سويله‌يدر. اونڭ بو تثبيتى روس يولداش- لارينڭ هيچ‌ده خوشنه كيتمه‌دى. چونكه اونلار بو «قارداش خلقلار»نڭ هه‌ر قانداى بر شكلده بولسادا ياقلاشيب برله‌شوله‌رينى كوره آلمايدرلار. خانسوار لاتين حروفاتى قبولينى ، اوز اثرينڭ تورلو يرنده «جمهو- ريتله‌رنى لاتينلاشترما» ، «خلقلارنى لاتينلاشترما» ، «خلقلارنى آوروپا كولتورينه كيريتمه» ، «خلقلارنى آوروپاليلاشترما» شكلله‌رنده افاده ايتمشدر.

بونگله او تورك خلقينڭ كولتور حركتنده‌كى آقيم ، استقامت بر- لگينى كورسه‌تمه‌ك وه يا اوڭا اشارت ايتمه‌ك ايسته‌مش اولاجاق. تور كيه‌ده كولتور ساحه‌سندا آوروپاليلاشماقدا ، بزده آوروپاغا توغرو ديگه‌ن بر استقامتده بارساق هيچ بولماغاندا باريب ايريشمه‌ك ايسته‌ديگمز غايه‌نڭ برلگى حرثى حركتمزده‌كى هارمونى (آهنك)نى ساقلارمز ديمه‌كدر. بونى توغرودان توغرو سويله‌مه‌ك «تور كيه‌نڭ صميمى دوستى» ساويتله‌ر مملكتنده كوب تهلكه‌لى بر حركتدر. بو بر انساننڭ بوزلو شمال سور گونله‌رنده چوروب كيتمه‌سينه يته‌رلك بر گناهدر. اونڭچون خانسواردا «آوروپا

ليلاشما» ، «آوروپا كولتورينه اولاشما» كبی شكلله‌رده افاده ايتمشدر.

ايمدی بو مبهم اصطلاحلارنگ افاده ايتديكی معنا نه اولورسا اولسون، اوگا ساويتله‌ر مركزی قالای قارايدر؟

— فرقه بر قانچا خلقلارنك يازيسينا لاتين الفباسينی كيچيرمه كلله‌ده ساويتله‌ر اتفاقنداغی هيچ بر خلقنگ لاتينلاشماسينا قطعياً يول بيرمه‌يه‌جه‌كدر. «خلقلارنی لاتينلاشترماق (آوروپاليلاشترماق) ديگه‌ن ناسيونال ده‌موقراتلار شعاری، سرمايه‌دار آوروپاسی كولتورينه، سرمايه‌دار لاتين خلقلاری مدنيتنه ياناشماق ديمه كدر، كه بوگا ساويت حكومتی راضی بولالمايدر.» مه‌نه شو غرب-آوروپا كولتورينه ياناشماق فكرينگ خانسوار كتابندا بر قانچا يرده تكرار ايتيلمه كده بولغانليغی موسقوالی يولداشلارينگ عصبلارينی بوزماقدادر.

خانسوار الفبانی ممكن قادار كينگ اساسدا، آوروپادا قوللانيلغان شكله ياقين بر شكلده آلينشينی، بونگلده يازی مسئله‌سينی «بين‌الملل»لگگه، عمومی برله‌شكه‌نلكگه ياقلاشترماقنی تكليف ايته‌در. بونيگلده خانسوارنك نيمه‌نی افاده ايتمه‌ك ايسته‌ديگينی يه‌ك ياخشی بيلگه‌ن موسقوالی يولداشلاری ايسه بو شكلده، بالخاصه ساويتله‌ر اتفاقی تيشندا نه الفباچا وه نه‌ده عمومی حرث جهتنده‌ن ياقلاشماق، برله‌شمه‌ك ايسته‌ديكله‌ری برجمعيتنگ يوقليغنی آچيق سويله‌يدرله‌ر. خانسوار لاتين حروفاتينگ آز وقت ايچنده ساويتله‌ر اتفاقی شرق خلقلارينگ عمومی اورتاق يازيسی بولا آلغانليغنی، اونگ ينه‌ده اوسوب تيزده‌ن عمومی بين‌الملل بر يازو شكلينی آلاجاغينی سويله‌يدر. او اثرينگ بر يرنده «آييرماسز لاتينلاشترماق كيره‌ك» ديگه‌ن فكرنی آلغا سوره‌در. ايكنچی بر يرنده‌ده چارلق روسيه‌سی حكومتينگ بر قانچا خلقلارغا زور بيله‌ن روس الفباسينی قبول ايتديريب اونلارنی روسلاشتريشغا اوروندیغنی كورسه‌ته‌در. خانسوارنگ بونداي اشاره‌لرنده‌ن اونگ روس حروفاتينا هجوم ايتديگينی آگلاغان موسقوالی يولداشلاری خانسوارغا قارشی آتشله‌رينی ينه‌ده كوچه‌يتمه‌كده‌درله‌ر. بو موسقوا تيلچيله‌رينه كوره، عرب حروفاتی ايله يازغان خلقلارنگ لاتينچاغا كيچمه‌له‌ری بر آديم آلغا باسو ديمه‌ك بولسا، روس حروفاتندان لاتينچاغا كيچمه‌ك بر آديم آرقاغا كيتمه‌ك ديمه‌كدر.

خانسوارنگ انسانلقنگ كيله‌جه‌ك، برله‌شكه‌ن سوسياليستيك كولتورنده تيل هه‌م يازونگ بر بولاجاغی حقنداغی ادعاسينی موسقوالی دوستلاريدا اوزاق بر استقبال اوچون قبول ايته‌درله‌ر. فقط اونگ بو برله‌شكه‌ن تيلنگ يازو آلتی لاتين حروفاتی بولاجاق ديگه‌ن فكرينی رد ايته‌درله‌ر. اونلارچا اصلنده قوممونيست جمعيتينك يازو قورالی بولوب اورتاغا كيلمه‌گه‌ن لاتينچانك عمومی الفبا بولووی هيچ بر يرده يازيلماغان، اثبات ايتيلمه‌گه‌ندر. عينی زماندا روس حروفاتينگ له‌نين وه ستالين‌نی يتيشترگه‌ن بر كولتور(؟!)نگ حروفاتی اولماقله بر قدسيت قازانمش اولديغنیدا علاوه ايته‌درله‌ر. ايسكيده روسلاشترما سياستينه خدمت ايتكه‌ن بو الفبانك بوكونكی پروله‌تار ديكتاتوراسی دورنده‌كی رولی بوتونله‌ی باشقاچادر. اونگ ايمديكی روسلاشترماسی چارلارنگ روسلاشترماسی كبی ايمه‌س، له‌نين «آيتله‌رنده»، ستالين «حديثله‌رنده» كورسه‌تيلگه‌ن روسلاشترمادر، كه بونگ اسمی ساويتله‌ر اتفاقنداغی خلقلارنی كولتورچه، تيلچه ياقلاشترما، برله‌شترمه‌در.

ايسكيده قارا ارتجاعنی تمثيل ايتكه‌ن روس حرفنه له‌نين‌نگ برده‌ن بره بر قدسيت بيريشی، ستالين-قاراخان-ميرزويانلارنگ وجودندان قايناغان قدسيتنگ كيچيك گورجی وه ئه‌رمه‌نی خلقلاری يازو وه كولتورله‌رينك ساقچيسی بولغانليغنیدا آگلاتماقدادر...

خانسوار بو حروفات مسئله‌سی اطرافنداغی تارتيشمالارنی خلاصه ايته‌ركه‌ن لاتين الفباسی طرفدارلاری — انقلابچی، لاتين الفباسی عليهدارلاری — ارتجاعچی ديه ايكی غروپ آيرمشدر. اونگ بو تقسيماتندان عرب الفباسی طرفداری ايله لاتين الفباسندا، روس الفباسی تأثيرينی آرتيرماق اوزره، بر اصلاحات ايسته‌ب، لاتين عليهدارلغی ايتوچيله‌رنی بر غروپدا كورديگينی چيقارادرلار وه طبيعتله بو تثبيتنی توغرو تاپمايدرلار. بو موسقوا تيلچيله‌ری اوچون اصل تيسكه‌ريچيله‌ر عرب الفباسی طرفدار-

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لاریله برلکده تمیز لاتین اساسندا قالماق ایسته‌گه‌نله‌ردر. حقیقی انقلابچیلار ایسه «روس پروله‌تاری‌نك شکلچه روس، مفهومچه پروله‌تار یازیسینگ تأثیرینی آرتیرماق ایسته‌گه‌نله‌ردر».

خانسوارنگ اوز تقسیماتندا هیچ بر آیرماسز لاتینچیلار دیه بر غروپ آیرماسی‌دا موسقوالیلارچا یاگلیشدر. چونکه او 1926نچی یىلی باکودا توپلانغان برنچی تورکولوژی قورولتایندایاق اورتاغا چیقغان لاتین الفباسینی بویوك تورك خلقینك برله‌شکه‌ن الفباسی یاساماق ایسته‌گه‌ن آقیمنی، سوگرادان اوزبیکستان، تورکمه‌نستان، قازاغستان وه باشقا تورك جمهوریتله‌رنده‌کی لاتینچیلار ایچنده چیقغانی‌کبی ساویت سیاستنه قطعیاً اویماغان آقیملارنی‌دا برگه آلادر. موسقوا تیلچیله‌ری خانسوارنگ بو قاراشینی ساویت حکومتی طرفدان رد ایتیلگه‌ن، 1926نچی یىلی قونفراسندا اورتاغا چیقغان بویوك تورك ملتی تیلی وه یازیسی باقیمی وه «سلطان علی تیسکه‌ریچیلگی» نظریه‌سنده‌ن فرقسز تاپیب رد ایته‌درله‌ر.

ملی، معنوی بارلیغمزنی تهدید ایتمه‌کده بولغان ساویت روس تیل سیاستینك بوکون کیلب توردیغی نقطه مه‌نه بودر. او بزنی آوروپا مدنیتنه‌یاتاشماقغا قویمادیغی‌کبی زورله اوزلگمز، تورکلکمزده‌ن‌ده آیرماق ایسته‌دیگینی آچیق سویله‌یدر.

بزچه بونگله موسقواداغی دوستلاری والا نورالدین بیکنگ مراجعتنه‌ده جواب بیرمه‌کده‌له‌ر. بو بر جواب‌کنه بولوب قالماسدان بوتون تورك حرثچیلگنه میدان اوقوماق دیمه‌کدر. مه‌نه بوکون تورك حرثی، تورك تیلی مسئله‌سیله مشغول متفکرله‌ر ایله مؤسسه‌له‌رنی مشغول ایتمه‌سی لازم‌کیلگه‌ن معنوی، ملی بارلق مسئله‌سی... ساویت روسیه اسارتنده‌کی تورکلکنك مادی حیاتی‌کبی معنوی بارلیغی‌دا تهدید آستندا...

ایسه‌ن تورسون

دهقان‌ـ‌موژیك کوره‌شنده اهمیتلی بر جهت

یاقیندا چیقاجاق «تورکستان پاختا خوجالغی» نام اثرنده دوقتور طاهر شاکر بیك، «حقیقی بر روس سبیریاسی» یاراتماق اوچون تریشیب یاتقان روسلارنگ برده «حقیقی بر روس تورکستانی» یاراتماق خلیاسندا یورگانلاری وه بو یولداغی اورونوشلاری حقندادا په‌ك ده‌گه‌رلی معلوماتلار بیره‌در. طاهر بیك، اثرنده کوروله‌جه‌گی وجهله، بو مسئله‌گه صرف اقتصادی باقیمدان یاناشادر وه روسلارنگ سبیریادا پریمیتیف (ابتدائی) بر حیات دوره‌سی یاشاماقدا بولغان خلقلارله اوچراشدیقلارینی، تورکستاندا ایسه معین معنوی وه مادی بر حرث تأریخنه، معین بر خوجالق کولتورینه مالك وه بوتون حیات امکانلاری بو سایه‌ده یارانغان بر خلقله قارشی قارشیغا کیلدیکله‌رینی صراحتله سویله‌ب، بالخاصه پاختا کولتوری ساحه‌سنده تورکستانداغی روس مهاجرله‌رینگ توتدیغی اورونی هه‌ر کیشینگ‌ده آگلایا بیله‌جه‌گی بر طرزده تصویر ایته‌در. تورکستانغا یپرله‌شتریلگه‌ن‌روس مهاجرله‌رینگ تورکستانی روسیه صنایعینگ پاختا میدانی حالندا کورمه‌ك ایسته‌گه‌نله‌رنی‌ده انکسار خیالغا اوچراتقانلقلاری دوقتور طاهر بیکنگ مسئله‌گه واقف روس وه آلمان مؤلفله‌ری طرفدان یازیلغان اثرله‌رده‌ن نقل ایتدیکله‌رنده‌ن‌ده آپ‌ـ‌آچیق آگلاشیلماقدادر. یالغز ارثی عطالت آرقاسندادر، که یورتمزنگ أك سولاق، اوتلاق یپرله‌ریگه یپرله‌شتریلگه‌ن روس مهاجرله‌ری ایمدیگه‌چه، شو قادارکینگ امکانلارغا رغماً، تورکستان خلقی زراعت‌کولتورینی به‌نیمسه‌مه‌ك (یعنی Assimilation) یولندا ذره‌چه قابلیت کورسه‌ته آلمای توراردلار.

روس خلقی اوزونچه زماندان‌به‌ری دنیانگ آلتیدان بر حصه‌سینگ أداری، سیاسی وه اقتصادی حاکمیتینی ئه‌لینه آلابیلمش وه اوگا غربلاشماق، معاصرلاشماق امکانلاری‌کوبده‌ن آچیلمشدر. مملکتده آچیلغان زراعت مکتبله‌ری باشلیچا روس یاشلارینی قبول ایته‌ردی. بونیگله برابر روس خلقی اوز توپراغندان‌کیره‌گینچه استفاده ایتو یوللارینی‌کورسه‌ته‌جه‌ك زراعی متخصصلارغا یپته‌رلك درجه‌ده ایگه ایمه‌سدر. اونگچون روس موژیکی توپراقنگ قدرینی بیلمه‌یدر وه اونداناوز باشیچا فائده‌له‌نه آلمایدر. یالغز ئه‌لنده‌کی حاکمیتکه تایانوب وه قولنداغی اوراقله بالتاسینگ کوچیگه ایناب باشقالارنگ ایشله‌دیکله‌رینی برابر تیشله‌مه‌کده‌در.

روس خلقی یوکسه‌لیش امکانلارینی کوبده‌ن ئه‌لده ایتمشکه‌ن ایمدیگه‌چه اوز احتیاجنه یارایتورغان زراعت متخصصلارینا مالك بولالمای قالغان. بو حالنگ اوزی‌ده روس خلقینگ مدنیله‌شمه‌ك باب‌نداغی یالقاولق درجه‌سینی کورسه‌تمه‌یدرمی؟ آمریقادان وه آوروپانگ تورلو ملتله‌رنده‌ن روسیه‌گه آغرانوملار (زراعت متخصصلاری) کیترمه‌کده‌له‌ر. حتی‌چیتده‌ن چاقیریلغان بو متخصصلار آراسندا آمریقا حبشله‌رنده‌ن هه‌م باز. ساویت حکومتی مملکتنه چاقیردیغی بو حبش متخصصلارندان بر غروپینی 1931 نچی ییلنگ کوزنده بزنگ تورکستانغا یوللادی (*). موسقوانگ معاهده‌له‌ر باغلاپاراق آمریقادان کتیردیگی بو حبش متخصصلاری تورکستان یرلی غازیتالارینی روسلارنگ تخمین ایتمه‌دیکله‌ری بر طرزده کوب گنه مشغول ایتمشدر. معلوم وقعه‌لاردان بز شو نتیجه‌له‌رنی چیقارا بیله‌مز:

1 — موسقوا آمریقادان حبش متخصصلاری چاقیرماقله روس خلقی سویه‌سینك تخمین ایتلگه‌نده‌ن‌ده توبه‌نلگینی وه حاکم روسیه‌نك بالخاصه روس بولشه‌ویکله‌ری طرفندان آمریقا قاپیتالیستله‌ری ظلمی آستندا ایزیلگه‌نلگی ادعا ایتلگه‌ن حبشله‌رنگ معرفتنه‌ده محتاج اولدیغینی تورکستان خلقنه آچیقدان آچیق اعلان ایتکه‌ن بولدی.

2 — حبشله‌رده روس مستملکه‌سی تورکستاننی اوز کوزله‌ریله کوروب، روس مستملکه أداره‌سینی یاقیندان تانیغاندان سوڭ بوندای بر أداره سیسته‌می آستندا مثبت بر ایش یاراتماق ممکن بولمایتورغانلیغنی سویله‌ب، أداره بوزغونلغندان شکایت ایتدیله‌ر وه أداره باشنداغی روسلارنگ معامله هه‌م أداره طرزی اوزگه‌رمه‌دیکچه معاهده بویونچا اوز اوستله‌ریگه آلدیقلاری وظیفه‌له‌رنی به‌جه‌ره آلمایتورغانلارینی تاشکند غازیتالاری مخبرله‌ری آرقالی مطبوعات بیتله‌ریگه کیچیردیله‌ر. باشقاچاراق قیلیب ئه‌یتکه‌نده موسقوا بولشه‌ویکله‌رینگ بزنگ تورکستانغا آمریقا حبشله‌رنده‌ن پاختامتخصصلاری کیتریشله‌ری «ایشه‌ککه مینمه‌ك بر عیب، توشمه‌ك ایکی عیب» قیلنده‌ن بر ایش بولدی.

(*) بو حقده «یاش تورکستان» نك غینوار 1932نچی ییلدا چیققان نسخه‌سینك باش مقاله‌سینه — «چاغاتای» بیکنك «تورکستاندا حبشله‌ر» باشلقلی مقاله‌سینه باقیلسین.

روس خلقی هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن آرتق خلیاچیلغی وه ایمپه‌ریالیستلك احتراصی ایله معروف بر خلقدر. بونگ بعضی ممتاز خصلتله‌ری بوکونگه‌چه اونی آوروپا مدنیتنده‌ن آنچا اوزاق ساقلاغان وه سویه (Niveau) جهتنده‌ن توبه‌ن درجه‌ده قالماسینا سبب بولغاندر. فقط روسلار ایمپه‌ریالیستلك احتراصیله بو حقیقتنی اعتراف ایتو اورنیغا اوزله‌رینگ توبه‌ن سویه‌له‌ریگه قاراماسدان، روس خلقینی «آوروپا مدنیتینی شرقغا تاشوچی بر خلق» (Kulturträger) اولاراق کورسه‌تمه‌ك کستاخلغندان‌دا تارتینماغانلار. بیتله‌رینگ آقلغی، کوزله‌رینگ کوکلوگی بوکستاخلقدا اولارغا آنچاغنه یاردامچی بولغان. آق عرقدان بولغانلغیله مغرور بعضی آوروپا مملکتله‌رنده روس پروپاغانداسی آنچاغینا تأثیر ایتکه‌ن وه روسلار حقیقت قارشیسینا اولاراق اوزله‌رینی «کولتور حمالی» اولاراق تانیتا آلغانلار. حالبوکه روسلار آوروپا مدنیتینی به‌نیمسه‌مه‌ك وه اوزیگه مال ایتمه‌ك ایسته‌گه‌ن قومشولاری اوچون دائما «سدچین»، ئه‌نگه‌ل رولینی اویناغانلار وه ایمدی‌ده عینی تأریخی رولنی تاشلاماق نیتنده‌ن کوب اوزاقدرلار. تأریخده‌ن بر مثال: اوتکه‌ن عصر اورتالارندا تورکیه اوز دولتی ایشله‌رینی اصلاح ایتمه‌ك اوچون معاصر مأمورله‌ر یتیشترمه‌ك اوزره بر نمونه مکتبی آچماق تشبثنه کیریشدی. بو حقدا فرانسه‌ده‌ن رجا ایتلدی. نهایت 1868ده استانبولغا بر فرانسز هیئتی کیلیب، بر ییل سوڭرا ایمدیگی غلطه سرای لیسه‌سینی آچدی. تورکیه‌نگ غربلاشماسندا په‌ك مأثر بولغان بو مکتبنگ آچیلیشیغا أڭ کوب توسقوقلق کورسه‌تکه‌ن وه تورلو اینتریغالار یایغان استانبولداغی روس ایلچیسی وه اونگ توگه‌ره‌گنده‌گی روس مأمورله‌ری ایدیله‌ر.

روسلارنگ آوروپا مدنیتی اوچون «سدچین» بولغانلقلارینی آنیق بیلگیله‌ش اوچون شو مهم جهتنی‌ده نظردان قاچیرماسلق کیره‌ك: اوزطبیعی تمایلیله حرکت ایتمه‌ك حقلاری موسقوا جلادلاری وه روس عسکرله‌رینك قانلی باسقینچیلقلاری ایله غصب ایتلگه‌نده‌ن سوڭ نه آذربایجاندان، نه گورجستاندان، نه ایدیل-اورالدان، نه تورکستاندان وه نه‌ده باشقا روس مستملکه‌له‌رنده‌ن آوروپا مملکتله‌ریگه اوقوماق اوچون یاشلار کیله‌بیلدیله‌ر!

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

روس خلقی اوز استیلاسی وه رحمسز أدارەسی آستیغا آلدیغی خلقلارنی یالغز روس احتراصی اوچون ایزمه کده وه کولتور خلقلارنی آوروپا مدنیتیگه یاقینلاشترماسلق اوچون هەر کون یەگی چارەلەر اویلاب چیقارماقدادر. روس اسارتنده ایزیلیب تورغان کولتور خلقلارنگ أڭ بویوگی — تورکلەردر.

شو فرصتده تورکستان دهقانلارینگ کولتور جهتندەن روس موژیکلەرندەن کوب یوقاریدا بولغانلارینی آچیقچا کورسەتمەك اوچون روسلارنگ ابتدائی اورمان‌حیاتی یاشارکەن اوزبابالاریمزنك اوز تورکستانمزدا خارق‌العاده کولتور اثرلەری یاراتقان دورلەریگه قایتماقدا احتیاج‌سیزمەیمز. ایمدیگی دورنگ اوزندەده تورکستان دهقانلاری کولتور اعتباریله روس موژیکندەن کوب کوب یوکسه کدرلەر. معلوم اولدیغی اوزره اولارنگ روسیەسی‌ده، بزنك تورکستان‌دا برەر ایکنچی أولکەلەردر. فقط تاریخنك سوڭ دورلەری بزگه بختسزلق کیتریب تورکستاننی روسیەنگ مستملکەسی قیلمشدر. تأریخ تکررده‌ن عبارت بولغانیدان بوکونگی بختسزلقلارنگ بزنگ خلقمز وه یورتمز اوچون‌ده تیز سعادتلی دورگه ئەیلەنەجەگینه ایناتچیمز بویوکدر.

بو یبرده سویلەنمەکچی بولغان اصل مسئله روس موژیکی ایله تورکستان دهقانینگ بوکونکی سویەسی اوستندەدر. موژیك ایله دهقان آراسنداغی سویه فرقلاری کون‌کوندەن آشکار اولماقدادر. بزنگ تورکستانداغی «داوولنگ تاوشین آلیسدان ایشیت» دیگەن مقالنگ معناسینی آڭلایتورغان اوقوچیلار روسیەدەن کیلتریلیب تورکستان دهقانلارینگ یانی‌-باشیغا اورناشتریلغان روس‌مهاجرلەرینك قاندای سویەده ایکەنلکلەرینك آڭلاشیلیب قالغانلغینی هەر حالدا حیرتله قارشیلاماسالار کیرەك. میگلەرچه، یوز میگلەرچه تورکستانلینی حیات منبعندان محروم قالدیرغان روس مهاجرت سیاستی بر مهم حقیقتنگ آنیقراق یوزەگه چیقیشیغا، تعبیر جائز ایسه، «خدمت‌ایتدی» یعنی تورکستان دهقانینك یوکسەك زراعت کولتورینه ایگه بولغانلغینی، روس موژیکینگ‌ده اوندان کولتور آلماغا محتاج‌اولدیغینی

میدانه چیقاردی. بو حقیقتنگ آچیلیشی نتیجەسنده تورکستانلینگ حقنه تجاوز ایتلەرەك اونگ قورال کوچیله یبرینی آلیب، روس مهاجرینه بیرمەکله مدنیت نامنه رذالتدەن باشقا بر نەرسه ایشلەنمەیتورغانلغی هیچ بولماسا بیطرف متخصصلارنگ بعضیلارنچا ایما وه افشا ایتلمه کدەدر. روس موژیکی یالغز پاختا ساحەسنده ایمەس، او تورکستان دهقانیله قارشیلاشغاچ زراعت کولتورینگ باشقا ساحه لارندادا قابلیتسزلگینی کورسەتدی. بو حال سوڭ زمانلار ساویتلەر اتفاقی أدارەسندەکی أولکەلەر آراسندا تورکستانك زراعت کولتوری اعتباریله یوکسەك اورون توتقانلغی قناعتینی بیریب، تورکستانلیلارنی بو ساحەنك استادی مقامنه کوتەردی. ایچکی روسیه وه اوقراینانگ ایکین وه مال قولخوز هەم ساوخوزلارینگ محصولاتینی یوقاریلاتماق، مقدارینی کوپەیترمەك وه صفتینی یاخشیلاشترماق اوچون تورکستان دهقانلاریندان مصلحتچیلەر یوللاماق مجبوریتی سیزیلدی. روسیه وه اوقرایینادا یەگی قورولغان زراعت تجربه استاسیونلارندا روس وه اجنبی آغرانوملاریله بر قاتاردا تورکستاننگ تجربەلی دهقانلاریغادا احتیاج سیزیلمه کدەدر. بو حقده ساویت غازیتالارندا بیتەرلك اعتراف وه معلومات باردر.

روس سیاستینگ ایچ یوزینی تانیغانلار یاخشی بیلەدرلەر، که روس سیاستی آذربایجان، قریم، ایدیل‌-اورال وه تورکستان کبی تورك أولکەلەرینگ اوز آرا قاتناشمالارینی هەر وسیله ایله منع ایتمش وه بو جهته دائما آیریچا دقت ایته کیلمشدر. مملکتده محصولات قیتلغی، اقتصادی بحران سوڭ درجەده قورقولو بر توس آلغان بولمالیدر، که روس سیاستینگ بو بوتاغیندا اختیارسز بوشاشقانلق سیزیلمه کدەدر. ساویت حکومتی ایدیل بویلارنداغی وه آذربایجانداغی قولخوز هەم ساوخوزلارنگ ایشلەرینی تیکشیرمەك وه محصولاتینی یاخشیلاشترماق چارەلەرینی کورسەتمەك اوچون‌ده ینه تورکستان دهقانلاریندان رهبرلەر یوللاماق مجبوریتنده قالمشدر. بو وسیله ایله تورکستان دهقانلارینك ایدیل بویلارنداغی وه آذربایجانداغی اوزقارداشلاریله قارشیلاشاجاقلاری اهلنه معلوم سببدەن سیوینەر-

لك بر حادثه‌در. موسقوا بو جهتنی طبیعی اندیشه‌لەرله قارشیلار. فقط چاره یوق. موسقوا اوچون کونىنگ أڭ قایغیلی مسئله‌سی محصولاتنی کوته‌رمه‌ك وه «پاختا استقلالی» اوچون کوره‌شمه کدر. آذربایجاننگدا روسیه توقوما فابریقالاری اوچون پاختا یتیشتریشی کیره‌ك. تورکستان پاختاچیلاری ایسه پاختا یتیشتریش ساحه‌سنداغی اوز تجربه‌لەرینی آذری قارداشلاریغا تیلماچ‌سز آڭلاتا بیله‌رلك وضعیتده‌درله‌ر. («قیزیل اوزبیکستان» 34 .5 .30).

عشق آبادده کونده‌لك اولاراق چیقا تورغان «شورالار تورکمه‌نستانی» نام غازیتانك شوبیل 21نچی مای تاریخلی نسخه‌سینك 2نچی وه 3نچی بیتله‌ری اورتا ایدیل‌ده‌ن یاقینداغینا قایتب کیلگه‌ن تورکستان دهقانلارینك رسم وه بیاناتلاریله تولغاندر. بو اوزون بیاناتلارندا تورکستان دهقانلاری اورتا ایدیل ساحه‌سنده‌غی قولخوزچیلارغا أڭ زیاده قوراقلققا قارشی مجادله حقنده مصلحتله‌ر بیریب، یوللار کورسه‌تدیکله‌رینی، ایدیل گه توغانلار (بندله‌ر) قورماق، اورتا ایدیل اطرافینی سولاماق، آریقلار قازیماق بابندا اونلارغا یارده‌م قیلغانلقلارینی بیلدیرمه کده‌له‌ر. تورکستان دهقانلاری اورتا ایدیل‌نىنگ «قومینته‌رن»، «قوممونیزم یولی»، «قاغانوویچ» وه „OGPU“ (گ. پ. ئو) نام معروف قولخوزلارینىنگ ایشله‌ریگه یارده‌م ایتمشله‌ر وه عینی زماندا روس، اوقراینا وه چواش قولخوزچیلاریغا تورکستاندا اوسه تورغان اوسوملکله‌رنی یتیشتریش اصوللارینی اورگه‌تمشله‌ردر.

سوڭ زمانلار ساویت مملکتینىنگ هه‌ر طرفندا زراعت ساحه‌سنده تورکستان دهقانلارینىنگ رهبرلك رولینی اویناشلاری هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول تورکستان دهقانینىنگ کولتورچه روس موژیکنه اوستونلگینی، تفوقینی کورسه‌ته‌در.

روسیه-تورکستان مجادله‌سی باشقا بر تعبیرله موژیك-دهقان کوره‌شی دیمه کدر.

عجبا بو کیتیشله‌رنی کوروب تورغاندان سوگرادا تورکستان دهقانینىنگ ملی مجادله ساحه‌سنده‌ده مظفر بولوب، موژیکنی یقاجاغینا وه‌یورتینی قوتقاروب، اوز توپراغینا حاکم بولاجاغینا ایناناسلق ممکن‌مو؟ اوقتای

ملیت وه آمالغام(*) مسئله‌سی

بو کون دنیادا هه‌ر جهتده‌ن بر قاریشیقلق حکم سورمه کده‌در. هه‌ر طرفدا بو قاریشیقلقلارنىنگ سببی وه چاره‌له‌ری قیدیریلماقدا. هه‌ر مملکت هیچ بولماغاندا بو قاریشیقلقنىنگ کیتره‌جه کی محتمل آغیرلقلاردان اوز باشینی قوتقاروب قالماق یوللارینی قیدیرماقدادر. بو کون یر یوزینىنگ أڭ غیر طبیعی شرائطده یاشاغان بر پارچاسی شبهه‌سز ساویتله‌ر روسیه‌سیدر. روسیه تا ایسکیده‌ن‌به‌ری «ملتله‌ر زندانی» اسمی بیله‌ن شهرت تاپقان بر أولکه‌در. دنیا سوغوشی وه انقلاب بو زندانىنگ توتقونلارندان بر نیچه‌سینىنگ حریت دنیاسنه چیقا بیلمه‌سینه یارادی ایسه‌ده اکثریت یه‌نه توتقون، قسماً ایسکیسنده‌ن‌ده آغیر شرائط آستندا قالماقدادر. بو کونگی ساویتله‌ر روسیه‌سی حیاتنداغی غیر طبیعیلغىنگ أڭ مهم عامللارندان بری‌ده شبهه‌سز او یرده کی ملتله‌ر مسئله‌سیدر. او یرده بو کون ایزوچی بر ایمپه‌ریالیزمنك حکمرانلیغی، ظلمی وه بو ظلم، زوربالقدان قورتولوش، اوز ملی بارلقلارینی ساقلاب قالیش اوچون چابالاغان خلقلار بار. او یرده مه‌نه شوایکی غروپ آراسندا هه‌ر استقامتده شدتلی بر کوره‌ش باراادر. اونوتماسلق کیره‌ك، که بو اوز ملی بارلیغنی ساقلاماق اوچون طبیعی صورتده برله‌شب کوره‌شمه کده بولغان کوره‌شچی خلقلار ساویتله‌ر روسیه‌سی اهالیسینىنگ یارمیسندان آرتیغینی تشکیل ایته‌درله‌ر. ساویت حکومتینىنگ ملی سیاستی‌ده مه‌نه شو اوز بارلیغی اوچون کوره‌شکه‌ن خلقلارنی روسلاشتریب ایریتمه‌ك، یوتماق خیالینىنگ بر محصولیدر. بو روسلاشترما تجربه‌سی یه‌گی بر نه‌رسه ایمه‌س. اوگا «اطواری بربرینه یاقین بولغان خلقلارنىنگ معنوی آمالغامی» دیگه‌ن اسم تاقیب، اونىنگ ساویت حکومتینىنگ ملی سیاستی سایه‌سنده داها قولای ایشکه آشیریلماقدا بولغانلیغنی سویله‌وچی کشیله‌رنی بو کون‌ده آوروپا مدنی ملتله‌ری محیطنده‌ده کوروب توروبمز (*).

(*) آمالغام یا ایسه «مالغاما» هه‌ر قاندای بر معدن ایله تیریك کوموش (جیوه)نىنگ قاریشیغی دیمه کدر.

(*) „Ost-Europa“, Heft 8, S. 489, Mai 1934.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولیازمىلار ئامبىرى

بوکون دنیا حادثاتینک باریشنی کوزدەن کیچیرسەك اونک 19نچی عصرنک ایشلەب قالدیردیغی بالخاصه دنیا سوغوشی سوگندا رواج تاپقان یولنک عکسنه استقامت توتقانلیغنی کورەمز. بوکون انسانلقنک خلاصی خلقچیلق، هەر خلقنک اوز مقدراتینی اوز قولندا توتماسی وە اوز مقدراتیغا ایگە خلقلار آراسندا قارشیلقلی حرمت وە یاردەم اساسندا آگلاشیب یاشاش یولندا کورەش کوچەیب باراددر. اجتماعی، انسانی جمعیت حیاتنداغی آمالغام مدنیاتداغی آمالغامدان بوتونلەی باشقا بر نەرسەدر. او بوتونلەی باشقا نیگیزلەر اوستینه قورولغان قانونلارغا تابعدر. بوکون بز بوندای آمالغام تجربەلەرندەن بر قانچاسینک حتی قسماً موفقیتلی چیقدیغی اویلانغان تجربەلەرنک توتماغانلیغینا، آمالغام خیالینک افلاس ایتکەنلگینه شاهد بولوب تورامز. ایمدی ساویتلەر روسیەسندە آمالغام هەمدە ساویت حکومتی ملی سیاستی سایەسندە تطبیقی قولایلاشقان آمالغامدان بحث ایتو نە درجەدە توغرو بولور ایکەن؟ بوکون بوندای آمالغاملاردان بالخاصه اونک قولای تطبیقندان بحث ایتوچیلەر بو اویون ایله ملی بارلقلاری هدف ایتیلگەن خلقلاردا توغدورولمش عکس‌العمل وە بو خلقلارنک یوروتماقدا اولدیغی کورەشنی کورمەسلککە سالادرلار. حقیقی وضعیتنی کورمەسدەن کیچیش هەر زمان یالغز حقی کورولمەگەنلەرگە ضرر بیروچی بر حال بولوب قالمایدر. بعضاً کورمەی کیچکەن، کورمەك ایستەمەگەنلەرنک اوز منفعتلەرینەدە توقونوب کیتەدر. حقیقتنی اولدیغی کبی کورمەك هەر زمان فائدالی بر حرکتدر.

تا ایسکیدەن‌بەری روسیەنک اوز قولی آستنداغی اسیر خلقلار ایله روسلق آراسندا فرق قویمادیغینی، بونگله اسیر خلق افرادی دوینوسینی‌دا اوقشادیغنی اویلاش کبی یاگلیش یوللارغا سایب یوروچیلار آوروپانک علمی تیکشیروچیلەری آراسندادا کوب گنه اوچراتیلادر. بو توشونوشنک توغرو بولماغانلیغنی کورە بیلمەك اوچون روسیه اسارتندە بولغان خلقلارنک سرگذشتلەری اوستندە آیلانب یوروش هیچدە کیرەك ایمەس. بونی آچیق کوز بیلەن تورکستاندا کیچیك بر سیاحت قیلغان کیشی آچیق کورە بیلیر ایدی. او شرائط آستندا تورکستان خلقینک روسلق بیلەن برابر کورولگەنلگی فکرندە بولوشنی اویلاش قادار یاگلیش تثبیت بولالماس. تورکستاننک روس استیلاسی آستندا کیچیردیگی تأریخی دوری اوستندە بر کوز کیزدیرسەگز تینچلك ایچندە کیچمیش بر گنه اون ییللق بر دور کورەیسز. بونک سببی نەدر؟!

بوکون ساویت روسیەسینك ایستەر مادی، ایستەردە معنوی، تورکستان خلقینک احتیاجنه یارارلق بر نەرسە بیردیگینی حتی بیرمەك ایستەدیگینی اویلاش سادەلکدەن باشقا بر نەرسە بولالمایدر. نە مادی وە نە معنوی احتیاجی تطمین ایتیلمەگەن بر خلقنک اوز اوستندە حکمران یات بر قوتە قاراشینی ایضاح ایتب اوتوروش کیرەکمی؟ سیستەمنک 14نچی ییلندا ساویت حکومتینك تورکستانداغی باش آگەنتی اوزبیکستاندا ایکی فرقەکاتبندەن باشقا قوممونیست تاپا آلماغانلیغنی سویلەیدر. ایکنچی بریسی بوتون قازاق قوممونیستلارینک ملتچیلك ایله خستە بولغانلقلارینی کورسەتەدر. مەنە سزگە تطبیقی قولایلاشقان آمالغام سیاستینک نتیجەسی. تورکستان خلقی 15 ییلدر سلاحلی کوتەریلیش، یاشیرین تشکیلات، پاسسیف مقاومت، مخالفت کبی تورلو شکللەردە کورەش یوروتوب کیلەدر. او تجربەروس آدمیرال، گەنەراللارینک ادارەسندە توزولگەن تورلو روس کوچلەرینک، کوردیکلەری هەر تورلو یاردەملەرگە رغماً قیسقاغنا بر زمان توزە آلمادیقلاری بر دوشمانغا قارشی یالغز اوز ملی روحندەن کوچ، یاردەم آلیب کورەشیب اکیلمەکدە. اوگا بو کوچنی بیروچی قایناق اونک روسلق ایله قطعیاً برلەشەجەك یری بولماغان ملی بەنلگی، ملی روحیدر. تورکلك‌روسلق هیچ بر تورلو، نە مادی وە نە معنوی اخلاق اورتاقلیغی بولماغان ایکی عالمدر. بو ایکی عنصرنک آمالغامندان بحث ایتو قادار بوش بر ادعا، بوش بر خیال تصور ایتیله آلماس. روسلق یوتماق ایستەیدر، فقط تورکلك یوتولمایدر. تورك تاریخی بونك شاهدی‌در.

ساویتلەر روسیەسندە بوکون بر خلق ایمپەریالیزمینک تورلو خلقلاردان مرکب، اوزندەن داها بویوك خلق کتلەسینی یوتماق سیاستی وە اوگا

قارشي اوز بارليغني ساقلاماق اوچون كورەشكەن خلقلارنڭ طبيعي ضو-
رتده برلەشكەن جبهەسي باردر. تيكشيريلمەسي ، تعقيب ايتيلمەسي لازم
بولغان مسئله بو كون اوچون مەنه بودر. روسيەدەكي مسئلەلەر آمالغاملار
ايله ايمەس، بو ملي مسئلەنڭ طبيعي شكلليني آلماسي ايلەگنه حل
ايتيلەجەكدر.
طاهر

* * *

شرقي توركستان ، تيشقي دنيا وە بزنك وظيفەمز

«ياش توركستان» باشقارماسينا شرقي توركستان ملي حركتي اطرا-
فندا تورلو سورغولارله تولغان مكتوبلەر كيلمەكدە. اوقوچيلاريمز دائرە-
سندەن كيلمەكدە بولغان بو مكتوبلەردە عموميتله شرقي توركستانداغي ملي
قورتولوش كورەشينڭ باريشي وە تيشقي دنيانڭ شرقي توركستان ملي
كورەشينە علاقە وە مناسبتي سورالادر. «ياش توركستان» اوقوچيلارينڭ
شرقي توركستان حادثاتينا بو قادار چوقور علاقەلاري غايتدە طبيعي وە
توغرودر. چونكه او ييردە تورك تأريخينڭ صحيفەلەري بزنڭ خلقمز
قاني بيلەن يازيلماقدادر. كورەش قانداي باراياتير ، او قانداي نتيجەلە-
نەجەك ، تيشقي دنيانڭ اوڭا قاراشي وە علاقەسي قالاي ديگەن سو-
راقلار ، دنيانڭ قايسي بورچەگندە بولسا يولسون ، توركستانليلارني
هيجانغا كيترە تورغان ، هيجانغا كيترمەسلكي ممكن بولماغان سورغو-
لاردر. چونكه بزنڭ غربي توركستان مقدراتيدا كوب جهتلەردەن بو
حادثاتنڭ نتيجەسي بيلەن باغلانغاندر.

تأسفكه بز ايمديلك بو كيلگەن سوراقلارنڭ بوتونسنه قانيقارلق
درجەدە جواب بيرە آلمايمز. شرقي توركستاندان معلومات كوب سيرەك
كيلەدر. او ييردەكي حادثاتنڭ باريشيني قطعي تعيين ايتش اوچون لازم
بولغان تفصيلات قوليمزغا كيلمەگەن. اونڭچوندە باشقارمامزغا كيلگەن
سورغولارنك برنچي قسمنه قانيقارلق درجەدە جواب بيرە آلمايمز.
ختاي توپراغندا شرقي توركستان قورتولوش كورەشنە قارشي ايكي

كوچ حاضردر. بونلارنڭ بريسي ختاينڭ مركزي نانكين حكومتي
بولسا ، ايكنچيسي ختاينڭ «قانسو» وە «شانسي» ولايتلەرندە ياشاوچي
دونگەن اوروقلارينك برلەشكەن كوچي. بو دونگەن كوچلەري ياش دو-
نگەن گەنەرالي ما-جو-اينڭ قول آستندادر(*). بو ايكي كوچنڭ يالغز
بريسيدە شرقي توركستان ملي قورتولوش كورەشينك كيلەجەكيني يتەر-
لك درجەدە قورقو آستنە كيريتە آلير.

تيشقي دنيانڭ شرقي توركستان ملي قورتولوش حركتنه قاراش
وە مناسباتندان بحث ايتوچي اوقوچيلاريمز اوچ دولتنڭ اسميني آتايدر-
لار. ساويت روسيە ، توركيە وە اينگلتەرە. ساويت حكومتي آچيقدان
آچيغينا دوشمانچيلق يوروتادر. بز بو حقدا بوندان اولدە بر نيچە دفعە
يازيب اوتدك. روس بولشەويكلەري اوز دوشمانچيلقلاريني ايكي تورلو
يولدا كورسەتەدرلەر. بر طرفدان شرقي توركستان ملي حركتيني ياتيرتو
اوچون اورومچي ختاي حكومتينە ياردەم ايتكەن بولشەويكلەر ، ايكنچي
طرفدان شرقي توركستان ملي حركتينڭ آنتي كماليست(!) وە پان اسلا-
ميست(!) قاراقتەري تاشيغانليغي حقندا خبرلەر تارقاتديلار.

ساويت طيارەلەري وە باشقا تورلو جنسدەن قوراللاري سايەسندە
شرقي توركستانداغي سابق چين واليسي جيڭشورين 200 ميڭ توركني
محو ايتە بيلگەن بولسا (بو حقدە نانكيندە چيقاتورغان «چيني توركستان
آوازي» مجموعەسينڭ 3نچي ساني 36نچي بيتنە باقيلسين) شرقي تور-
كستان ملي حركتينڭ «آنتي كماليست» بر قاراقتەر تاشيغانليغي وە «پان
اسلاميستلكي» حقندا يالغان خبرلەر تارقاتوب ، شرقي توركستانليلارنڭ
علاقەلاريني اميد ايتديكلەري دولتلەر دائرەسندە شرقي توركستان ملي
حركتنە ضررلي بر وضعيت توغدوروشقا موفق بولديلار.

توركيەنك شرقي توركستان ملي كورەشنە قاراشيني ، وقتيلە «ياش
توركستان»دا نقل ايتب كيچديگمز (51نچي سان) ، توركيە خارجيەوكيلي
نڭ بياناتي بوتون آچيقليغي بيلەن كورسەتمەكدەدر. بو كونكي بين الملل

(*) ما-جو-اينڭ 23 ياشندادر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

وضعیت ، شرقی تورکستاننگ تورکیهدهن اوزاقلیغی کبی وضعیتلهراوستبگه تورك سیاستینك بوکونکی توتدیغی استقامت تورکیهنگ شرقی تورکستان ملی قورتولوش حرکتینه قاراشینك ایمدیده توفیق رشدی بیکنك بیاناتندا کورسهتیلگهنی کبی بولغانلیغی قناعتینی بیرهدر.

بز تورکلهر تورکیهگه قارشی کوب احتیاطلی بولمالیمز. تورکیهنگ اوز منفعتی ، اونگ ایچکی وه تیشقی سیاستی بیلهن ضد بولادورغان طلبلهرده بولونمالیمز. بوکونکی آغیر شرائط ایچنده ایفاسی ممکن بولماغان امید وه طلبلهرنی تورکیهگه یوکلهتمهك تورکلکنگ کیلهجهکی اوچون ههر نه جهتدهن ضررلی ناراضیلقنی حاضرلاماق دیمهك بولادر. اونگچون بز ، ایستهر شرقی تورکستانداغی ، ایستهرده باشقا یرلهردهکی توغانلاریمزنی ، تورك قارداشلغینا ضرر کیتره آلورلق ، بونداى آدیملهردهن ساقلانوغا چاقیرامز.

ایمدی اینگلتهره قالادر. شرقی تورکستان ملی قورتولوش حرکتنه او قالای قارایدر؟ — عادت شکلینی آلغان تصورلارنگ علیهنه اولاراق اینگلتهره شرقی تورکستان ملی قورتولوش حرکتینه هیچ بر تورلو علاقه کورسهتمهیدر. اینگلیز دائرهلهرندهده شرقی تورکستاندا «پان اسلامیست» بر حرکتدهن بحث ایتیلهدر. برآز تیرهندهن تیکشیریب قاراساگز ، بوشایعه منبعینكده ساویت مطبوعاتی بولغانلیغینی کورهسز. «پاناسلامیزم» ایسه اینگلتهرهگه یاقمایدورغان بر نهرسهدر. اونگچونده اینگلیزلهر شرقی تورکستان تورکلهرینك قورتولوش حرکتینه ساووقداندا ساووقراق قارایدرلار. «چینی تورکستان آوازی» اینگلتهرهنگ شرقی تورکستان ملتچیلهرینه حمایه ایتو یولندا ، شرقی تورکستان ایشلهرینه قاریشقانلغندان بحث ایتهدر. یازدیقلارینی برآز دقت بیلهن اوقوساگز بو نانکین مجموعهسی ادعالارینگ اساسسز بولغانلیغنی کورهسز. شو «چینی تورکستان آوازی»نگ سوزینه قاراغاندا اینگلتهره اوزینگ «قاتولیك میسیونهرلهری» واسطهسیله حرکت ایتمهکدهدر. بو ایسه بوتونلهى معناسز بر نهرسهدر. چونکه برنچیدهن اینگلتهرهنك شرقی تورکستاندا هیچ بر تورلو میسیونهرلهری

بولماغان وه یوقدر. ایکنچیدهن اینگلتهره قاتولیك مملکتی ایمهسدر. بز ینه شو «چینی تورکستان آوازی»ندا اینگلتهرهنگ اورومچیدهکی ختاى والیسنه قورال بیرگهنلگینی اوقیمز. ایمدی ملی حرکتنی باسترماق اوچون ختاى والیسنه قورال ، یاردهم بیروچی بر دولت عینی ملی حرکتکه قالاى یاردهم بیرهر ایکهن؟

یوق ، تأسفلهرکه ، اینگلتهره شرقی تورکستان ملی حرکتینه هیچ بر تورلو یاردهم حتی سیمپاتیدا کورسهتمهیدر.

شرقی تورکستان تورکلهری اوز ملی حقلاری اوچون یالغز باشلارینا ، مرکزی ختاى حکومتی ، دونگهنلهر وه روسیه ساویت حکومتی کبی برلهشکهن دوشمانلارینا قارشی کورهشمهکدهلهر. اونلار آیرماسز هیچ بر خارجی کوچنگ یاردهم وه سیمپاتیسنه تایانماسدان بوکورهشلهرینی اوز ملی کوچلهریله یوروتوب کیلهدرلهر. بوندان ایسه هیچ قورقوش ، امیدسزلهنیش کیرهك ایمهس. بر ملی حرکت اوز ایچکی ملی کوچینه تایاناآلغانی تقدیردهگنه تیلهنگهن نتیجهگه ایریشهجهکدر.

یوقاریدا تصویر ایتدیگمز وضعیت بزدهن اولدوقچا أحتیاطلی ، بصیرتلی بولونی طلب ایتهدر. بز شرقی تورکستان حادثاتینی کوب دقت بیلهن تعقیب ایتمهلیمز. شرقی تورکستان حادثاتینی روس بولشهویکلهری طرفدان یاپیشتریلغان کمالیزم دوشمانچیلغی ، پاناسلامیزم قاراقتهری کبی تامغالاردان تمیزلهب ، اونلارنی حقیقی شکلنده کورسهتیشکه اورونمالیمز. شرقی تورکستاندا کمالیزم دوشمانچیلیغی توغرودان توغرو بر تاریخی وه ملی جنایت دیمهك بولسا ، او یرده پاناسلامیزمدهن بحث ایتو بر معناسزلقدر. شرقی تورکستاندا او یردهکی تورك خلقینگ ایرکلی یاشاماق حقی دعواسی باراردر. بوکورهشده خلقمزغا کورسهتیلگهن ، کورسهتیلووی ممکن بولغان ههر بر یاردهمنی بز آلقیشلارله قارشیلایمز.

ملی کورهش منفعتی بزدهن بوکورهشکه اشتراك ایتکهن آیریم شخصلارنگ رولینی یرگه اورماسلقنی سورایدر. بعضی برکشیلهر کورهشنی أداره ایتهدرلهر. بعضیلاری خارجده حرکتنی تمثیل ایتهدر وه یا ایتهجهك

بر وضعیتدەدرلەر. ملی حرکتنك ذوشمانلاری حرکت باشندا وە آنك یاردەمندە بولغان آیریم شخصلار حقندا فنا، دوستلاری یاخشی نەرسەلەر سویلەیدرلەر. تأسفلەر، کە بوندای شخصلارنڭ شخصی علیهدارلاری طرفندان تارقاتیلغان شایعەلار باشقالاری طرفندان‌دا هیچ بر تورلو تیکشیرمەسز آلینب تارقاتیلادر. بوندای شایعەلارنی تیکشیرمەسدەن تارقاتوچیلار، بوندای بر حرکتنی أدارە وە تمثیل ایتمەکدە بولغان شخصلارنڭ اعتبارینی توشورادورغان شایعەلار تارقاتو بیلەن حرکتنڭ اوزینە ضرر کیترمەکدە بولغانلقلارینی هیچ اویلامایدرلار. اگردە بو شخصلارنی باشقاسی ایلە آلماشترو ممکن بولسایدی، ایش قای یرلەرگە کیتب چیقماس ایدی! شرقی تورکستان مسئلەسندە ایسە بر کشینی باشقا، داها موافقی بیلەن آلماشترو یەدە قیینراق بر حالدادر. مەنە بزنڭ برآز یوقاریدا بصیرتلی بولوویمز کیرەکلگی حقندەکی قیدیمز بونڭ اوچوندر. بز بعضی بر شخصیتلەرگە قارشی اوز مناسبتمزنی سیاسی علیهدارلارینڭ اونڭ حقندا اورتاغا آتدیقلاری شایعەلارغا ایمەس، اونڭ موضوع بحث ایش میداننداغی فعالیتنە اساسلاندیرمالیمز. او حقدا قطعی فکر بیان ایتمەسدەن اول «شو آدەمنی بو وظیفەسندە کیم بیلەن آلماشترمالیمز؟» دیگەن سورغوغا جواب بیرمەلی‌مز.

بواکونکی وضعیتدە بو ملی حرکتنی أدارە وە تمثیل ایتمەکدە بولغان شخصلارنی یالغز مدافعە ایتب کنە قالماسدان، اونلارغا نفوذ وە اعتبار یاراتیشقا اورونوشمز کیرەك. او آداملارنی ملی حرکتمزنی یاقیندان تانیماق، تیکشیرمەك ایستەگەن یاتلارنك مراجعت ایتەجەکلەری آدرەس حالنە کیتریشکە اورونمالیمز.

تیشقی دنیا کوزندە شرقی تورکستان ملی قورتولوش حرکتینڭ باشلوق وە ممثللەری حقندا سیمپاتی، حرمت وە اعتماد یاراتیشقا اورونماق بزنڭ بوکونکی أڭ مهم وظیفەمزدر. ملی منفعت بزدەن بونی تولوق اوتەشنی طلب ایتەدر.

چوقای اوغلی مصطفی

ساویت اوردوسی شرقی تورکستاندا

آلمانیانڭ أڭ معروف غازیتالاردان سانالغان «DAZ» مخبرینڭ شو ایول آیینڭ 11ندە پەکین‌دەن تلغرافلە بیلدیردیگنە کورە، مرکزی ختای ایلە شرقی تورکستان آراسندا یول سالیب، أولکەنڭ باغلانیشینی کوچەیترمەك چارەلەرینی قیدیریب یورگان هیئت دونگەن گەنەرالی ما-جو-اینڭ کوچلەری طرفندان توتولوب اسیر ایتلگەن. بو هیئت مشهور سیاح سوەن هەدین رهبرلگندە ایدی. عینی تلغراف خبرندە، بو هیئتنڭ اوتکەن آی اورتاسندا اورومچی‌نی تاشلاب، شرقە طرف یولغا چیققانلغی بیلدیریلیب، بوڭا سبب اولاراق‌دا ساویت وە شرقی تورکستان حدودلەری باشنداغی تورلو شدتلی توقناشمالاردان سوڭرا ساویت اوردوسینڭ اورومچی‌گە طرف حرکتی، حتی ساویت اوردوسینڭ اورومچی‌نی اشغال ایتدیگی کورسەتیلمەکدەدر.

بەرلین‌دە چیقاتورغان („Deutsche Allgemeine Zeitung“) نڭ 12. 7. 34 تأریخلی ایرتەلەبگی نسخەسندەن آلیب باسدیغمز یوقاریداغی خبر ساویت روسیەنڭ شرقی تورکستانغا قارشی ایمدیگەچە تورلو ایچکی وە تیشقی اینتریغالارلە تعقیب ایتب کیلدیگی ایمپەریالیستلك احتراصینی آرتق اوز عسکری کوچلەریلە تحقق ایتدیرمەکگە کیریشدیگینی کورسەتەدر.

* * *

ساویت تورکستانینداغی ییرلی ایشچیلەر تورموشندان بر صفحە

(بر مهاجر مکتوبی)

1933نچی یلی تورکستاندان 4 جان ایلە قاچیب چیقدیم. 1931نچی ییل خوقند منطقەسینك شورسو رایونداغی کوکورت کانیدە ایشلەیتورغان 3500 ایشچی تیپەسیدەکی «ییرلی قومیتە»نك رئیسی ایدیم. بوکاندە قانون بویونچا تورکستانلی وە روس ایشچیلەری برابر ایشلەمەلی ایدیلەر. حالبوکە روسلار بوقانونغا رعایە قیلماسدان وە ایشلەرنك آغیر، قیینلغندان کانغا کیرمەسدەن، روس متخصصلاری طرفندان آت وە مال باقیش کبی یەنگیل یومو-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

شلارغا بيلگيلەنير ايديلەر. متخصصلار روس بولغانى سببلى قوليدان كيلگەنچە ملتچيلك قيلير ايرديلەر. كانىنگ بوتون آغير ايشلەرى توركستانلى ايشچىلەرگە يوكلەتيلگەنيدەن هەركون 10ـ15 توركستانلى ايشچى أولور وە 50ـ60 كيشى يارالانب شفاخانەگە كتيريليردى. بولارنىڭدا يارميسى أولوب، قالغانلارى ياراملقدان چيقار ايرديلەر. آخردا بونداى آغيرلقلارغا چيدەى آلماى توركستانلى ايشچيلەر توپلانوب تاشكندگە عريضە يازديق. تاشكنددان رهبر كيليب اوچ كون توردى. شو اوچ كون ايچندە كان ايچندە 50 كيشى أولدى وە 100دەن آرتق يارەلاندى. تاشكنددەن كيلگەن رهبر يېرلى وە روس ايشچيلەر برابر ايشلەسينلەر ديب حكم قيليب كيتدى. شو حكمگە بناءً هەركون شهردەن 100 اوزبيك وە تاتارلارغا شاپقا كيديريب روسلار حسابيغا اوتكەزديلەر. تاشكندگە ايكنچى دفعە عريضە بيرديك وە «حكم وە قرارلار گزغا 15 كون بولدى. شو وقتغاچا كانغا بر نفر بولسون روس كيرگەنى يوق» ديديك. تاشكنددەن ماسكاوغا بيلديريلدى. ماسكاودان كيلگەن تيلگرامدا «همە برابر ايشلەسين» ديلگەن. متخصصلار بو تيلگرامنىدا تيگلەمەديلەر. اونلار حساب قيليب 3 ياريم ميڭ ايشچينىڭ 500ى روس؛ 6 اوزبيكگە بر روس بولور ايكەن ديب ايش پلانينى اوز بيلگەنلەريچە توزوب، روسلارنى كان ايشلەريدەن قاچيريب، آفتامويل، عمارت وە ديوار ايشلەريگە قويديلار. باز اجلدر وازەسيدە يېرليلەر قالدى. سوڭ ناچارلقدان بز تورت نفر يېرلى قوميتە اعضاسى برلكدە ايشچيلەرگە: «ايرتە ايش وقتندە سزلەر، روسلار ايشكە بارماسالار بز هەم كانغا كيرمەيمز ديب ئەيتيڭلەر» ديب اورگەتدك. توركستانلى ايشچيلەر ايرتەسى بزنىڭ ديديگيمز ديك قيليب ايشكە باشلاماى تورغانلار ايدى. شو آرالقدا گ. پ. ئو. آگەتلەرى كيليب قالديلار. توركستانلى ايشچيلەر روسلارنىڭ كانغا برابر كيرمەگەنلكلەرندەن اولارغا شكايت ايتديلەر. بز يېرلى قوميتە اعضالارىدا اولارغا ماسكاو وە تاشكنددەن كيلگەن تلگراملارنى كورسەتدك. مەنە شو آندا تورت روس كيليب چيقدى: گ. پ. ئو. كيشيلەرى شو تورت روس بيلەن برابر كانغا كيريب ايشلەشنى

تكليف ايتكەنلەر ايدى. بوگا قارشى 260 توركستانلى: «بزگەاوخشاش 260 ايشكە ياراملق روس بزلە برابر كانغا كيرمەسە بز هەم ايشلەمەيمز» ديديلەر. بونگلە ايش 3ـ4 ساعت توختاب قالدى. گ. پ. ئو. آداملارى «محتنكشلەرگە حكومت ايشندەن باش تارتماق يارامايدر. ايش تاشلاسا گزلار قانوناً آتيليب أولدورولەجەكسگزلەر» ديب ايشدەن تارتينب تورغان توركستانلى ايشچيلەرگە دوق قيلديلار.

مەن تيز تلگراف آرقالى وقعەنى تاشكندگە بيلديرديم. تاشكنددەن تيز ماسكاوغا بيلديريب، ماسكاودان «روسلار برابر ايشكە كيرمەسەلەر آتيلسينلار» ديگەن تيلگراف كيلدى. بوندان سوڭ روسلار مجبور بولوب، غازدان قورونماق اوچون كييە تورغان كييملەر ايلە بورون خالتالارينى كيلتريب همە برابر كانغا كيريلدى. بو وقعەدان سوڭ مەنىڭ اوز ملتمگە رحم قيلغانم آگلاشيليب، مەنى بو كاندان يوقاتيش اوچون هميشە گ. پ. ئوگە شكايتلەر ايتلدى وە توركستانلى ايشچيلەرگە قارشى معاملە ينەدە آرتيغراق قوپاللاشتريلدى. متخصصلار وە دوقتورلار ايش چاغندا كاندا يارەلانغان وە ايزيلگەن توركستانليلار اوچون اصلا قايغيرماديلار. اونگچون يېرلى ايشچيلەر قارامسزلقدان أولە باشلاديلار. مەندە قانونغا رعايە قيلماغانلارنى وە ايشخانەدە عرق ايچكەنلەرنى تاشكندگە بيلديريب توردم. آخردا مەنى ملتچيلك بيلەن عيبلەب وە كانداغى 150 كيشينى نمازغا ترغيب قيليب ايش وقتلارندا نماز اوقوتدى ديب اتهام ايتب، اوشال شوردان خوقند تورماسيغا سكز آيلق قاماقغا حكم ايتديلەر. 2 آى ياتيب، اعانەلەر ايلە قورتولوب چيقديم. موندان سوڭ ايكى ييل تيمير يولداايشلەدم. بو چاغلاردا مەنگە هەركون 2 قاداق نان بيرەرلەر ايدى. اورونوب سورونوب نهايت خاتونم اوچون بر قاداق وە بالام اوچون ياريم قاداق نان آلابيلدم. بر آرالق نان اورنيغا آيدا يالغز 45 قاداق اون بيرديلەر، كە بوندان نان قيلساگز مومغا اوخشاش بر نەرسە بولور ايدى. فقط چارەسزلقدان اونىدە يەر ايديك. بركون يغلاشيب قوئوپەراتيف باشلغينىڭ يانيغا باردق. بو آدام بزنى شهر شوراسينىڭ يانيغا يوباردى. شهر شوراسينىڭ

اوچ اعضاسی بار ایکەن. بونلارغا حالیمزنی آکلاتدق. 15 ییلدانبەری محنتکش بولغانمزنی سویلەدیك. شهر شوراسی اعضالاری بزگه شوندای دیدیلەر: «اورتاقلار، سزلەر هەرکون 5ـ6 سومغا ایشلەسەگزلەر، بزلەر هەرکون اوچون 3 سومغا ایشلەیمز. قاندای قیلایلق، چارەمز یوق. بز هەم ستالین آغاگزدان کیلگەن ناغاراغا اوینایمز. اختیاریمز بولسایدی سزلەرنی هەر کون تویدوروشغا تریشار ایدیك. بالالارگز آچ قالغان بولسا، حکومتگه تاپشیریگز لار.»

بز قوممونیست بولماغانمز وه بالالارغا قارایتورغان معلملەرنگ تورموشینی یاخشی بیلگەنیمز اوچون بالالاریمزنی بیرمەدیك. معلملەرنگ آغزندان مبادا الله، پیغمبر، یا پیریم وه یا شونك کبی سوزلەر چیقیب کیتسه محکمه گه تارتیلادرلار.

برکون توسەتدەن اسمیمگه 900 سوملیق سالیق کیلدی. حیران بولوب أدارەلەرگه مراجعت قیلسام، أدارەلەردە اوتورغانلار «بو ناگهانی سالیق حکومتکه یاردام اوچوندر» دیدیلەر. مەن یوقاری اورونلاردا‌غی مأمورلەرگه باریب، حالیمنگ آغیرلغینی آکلاتب سالیقدان قوتقاریشلاری اوچون تریشقان بولسام هەم بوتون اورونوشلارم بوشغا کیتدی.

5ـ4 کون سوك حکومت طرفدان بر نیچه کیشی کیلیب تمام روزگاریمنی مهرلەب، اوندان سوك مەنگه قاراب «قانی یورك، سزنی رایون قوممونیست فرقەسیغا چاقیرادرلار» دیب قولیمغا رایقومنگ برکاغدینی بیردیلەر. برابر کیتدیك. رایقوم باشلغی دیدی، که «سز نمازخان ایکەنسز. سالیقنی تولەشگز کیرەك...» «ناگهانی سالیق»نگ نماز سالیغی ایکەنلگی مەنه شو رایقومدا آکلاشیلدی. مەن بو قادار سالیقنی تولەمەك قدرتندە بولماغانمنی سویلەرکەن رایقوم باشلیغی «سالیقنی تولەی آلماساگز بوندان سوك نماز اوقوماك» دیدی. بر نیچه کوندەن سوك اوییمنی بوزوب، یاغاچلارینی آرتیل آشخانەلەریگه تارتیب وه روزگاریمنی غصب ایتمەك یولیله سالیقنی آلغان بولدیلار. مەنه 15 ییللق ایشچینگ حالی! محنتکشلکدەن خدا ساقلاسین. دیندار کیشیلەرنگ حالی کوب یامان. علمانی، فضلانی،

تورکستان ایشچی وه دهقانلارینگ حالیغا آچیناتورغان اوقوموشلولارنی گ. پ. ئو. گه آلیب باریب یوق قیلیرلار وه سوگرا «اوقرایناغا مهمان قیلدیق» دیگەن شایعه تارقاتیرلار.

ایشخانەلەردە تورکستانلی ایشچیلەرنك حالی جوده یامان. اولارنگ آغیر تورموشینی کورگەن کیشی رحم قیلمای تورالماس. یالغز روس مومونیستلەری وه روس متخصصلاری تورکستانلیلارغا آچینمایدرلار. کانلاردا، ایشخانەلەردە روس ایشچیلەریگه قوی یاغیلق پلاو پیشیرگەنلەری حالدا بزنگ تورکستان ایشچیلەری اوچون برکاتتا قازاندا 4ـ5 شالغاملق وه برآز سوکلو، یاغسز، ایتسز بر نەرسه پیشیرەدرلەر. آیدا بر وه یا ایکی دفعه قازانغا 4ـ5 عدد ساسیغان بالیق سالیب قایناتسالار شونگه هەم سیوینەدرلەر...

تاشپولات

* * *

هندستانداغی تورکستان مهاجرلەری فعالیتندەن

دهلیدەکی «تورکستان مهاجرلەری برلگی» اوچنچی ییلغا آیاق باسقاندانبەری اوز فعالیتینگ ثمرەسنه شاهد بولوب، بوتون اعضالاریله برابر سیوینیب بوندان سوگرادا اوز أملنده تینمەسدەنچالیشماق عزمندەدر. ملی اویوشمەمز اولگی ایکی ییل ایچندە ییرلی خلققا تورلو مراجعتلەر قیلیب اولارنگ ذهننده ییرلەشتریلگەن خطا فکرلەرنی یوقاتیشغا تریشدی. خصوصاً علم قدیم وه علم جدید طلبەلەری بولشەویکلەرنگ عدالت وه مسافرپرور اولدیغی قناعتینی تاشیر ایردیلەر. اونگچون هندستاننگ بالخاصه شو طبقەسی تورکستان مهاجرلەرینگ بولشەویکلەر احقندەغی نشریاتیغا قارشی چیقیب «بولشەویك حکومتی دنیانگ أك عادل، غریبپرور وه مساواتچی بر حکومتیدر. اونگ عالیجناب أدارەسینگ دنیادا مثلی یوق. سز مهاجرلەر اوندای عادل حکومتکه عصیان قیلیب قاچیب کیلگەنسزلەر» دیب حتی بونگ اوستیگه محلی حکومتکه بزلەردەن گمان قیلغانلارینی بیلدیریب، حقارت نظریله قاراب، افترا هەم طعنەلەرینی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دریغ توتماسلار ایدی. حتی بوندای حقسزلقلار آرقاسندا بزنڭ بعضی اشاعتچی طلبەلەریمز مدرسەلەردەن چیقاریلغانلار. بز تورکستان مهاجرلەری هەر قانچا آغیرلقنی کوتەریب، بورچەك-بورچەك یوروب، حقیقتنی آیدینلاتیش اوچون تبلیغاتمزدە دوام ایتەر ایدیك. الحمدالله اویوشمەمز اوچنچی یلغا آیاق باسقاندان سوڭرا فعالیتمزنڭ اثرینی کورە باشلادق. بیچارەلەر آرتیق قوینیلاریداغی یاڭغاقنڭ پوچلگینە آگاه بولوب، اوزلەرینڭ آلدانغانلاریغا پشیمان بولوب، یاواش-یاواش بز مهاجرلەرنڭ سوزلەریگە قولاق بیریب حقیقتنی آڭلاماقدالار. کوندەلك، هفتەلك وە آیلق نشریات ایگەلەری بزنڭ یازیلاریمز اوچون یر بیریب، بولشەویکلەرنك تورکستاندا قیلیب تورغان مظالم وە شیطنتلەرینی هندستان افکار عامەسنە آچیق بیلدیریب توروبدورلەر. نهایت هندستاننڭ علما وە فضلالاریغادا قایغیلاریمزنی آڭلاتا بیلمەکدەمز. اوتکور قلملی علمادان بر قسمی بزنڭ تیلەگیمزگە رعایە قیلیب قلملەریلە بزگە معنوی یاردەم کورسەتمەك لطفندە بولونماقدالار. بونلار آراسندا اسمی بوتون هندستانغا مشهور مولانا مفتی محمد کفایت‌الله حضرتنی آتاب اوتمەکچیمەن. بو ذات هند علما جمعیتی‌نڭ صدری بولوب اوز رفقاسیلە برابر بولشەویکلەر علیهندە کوندەلك غازیتالاردا قیمتلی نشریاتدا بولونماقدادرلار. بز بونلار ایلە قناعتلانمای «تورکستان مهاجرلەری برلگی» طرفدان اوردو تیلندە اوچ میڭ بیانامە باستریب، تورکستان مهاجرلەری یاشایتورغان هندستان شهرلەریگە 200/100لەب تارقاتدیق. بوندان باشقا اویوشمەمز فعال اعضاسندان ایکی کیشینی تبلیغات اوچون تورکستان مهاجرلەری یاشایتورغان شهرلەرگە سیاحتکە یوللادی. الحال ایکی آیدر، کە بو ایکی اعضامز تبلیغات سیاحتندەلەر وە کوب موفقیتلی ایشلەر کورە یاترلار. بولار سیاحتلەری اثناسندە اجمیرشریفدەکی مدرسۂ دارالعلوم معینیە مدرسی جناب معین‌الدین صاحب (هند علماء جمعیتینڭ بورونغو صدری) ایلە سید ثنا احمد صاحب متولی درگاه عالمپناەدان وە دیوبندەکی مدرسۂ دارالعلوم باش مدرسی حسین احمد صاحبدەن مقالەلەر آلیب یوللادیلار. بولشەویکلەر

مظالمی حقندەکی بو قیمتلی مقالەلەرنی بز کوندەلك غازیتالارغا بیریب باسدیریب چیقارتدیق. باش مدرس حسین احمد صاحب اوز مقالەسندە دیوبند مدرسۂ دارالعلومدەکی تورکستانلی طلبەلەریمزنڭ تشویقاتی نتیجەسینی دقتە شایان بر صورتدە ایفادە ایتکەن.

میریتدەگی طلبەلەریمزنڭ غیرتلەری آرقاسیدا شو شهردەکی مدرسۂ امداد الاسلام باش مدرسی جناب اخترشاه علی صاحب ایلە مدرسلەرندەن مولوی عبدالرحمن صاحب وە مدرسۂ عربیە باش مدرسی جناب طاهر حسن صاحب ایلە مدرسلەرندەن مولانا ابرار صاحبلەردە قلملەریلە بزگە یاردەم کورسەتوب مقالەلەر یازیب بیردیلەر. اویوشمەمزنڭ تشبثیلە بو مقالەلەرنك بارچاسی کوندەلك غازیتالاردا باسلیب تارقاتیلدی. میریتلیك میرزا محمد ابراهیم صاحب «عالم» دیگەن آیلق مجموعەنڭ ایگەسیدرلەر. بو ذات بزنڭ «تورکستان مهاجرلەر برلگی» طرفدان دهلیدە باستریلغان بیانامەنی گجرات تیلیگە ترجمە ایتب بر یاریم میڭ نسخە باستریب تارقاتبدرلار. بوندان باشقا گجرات تیلندە ینە تورت یاریم میڭ مراجعتنامە باستریب تارقاتیلدی.

بز هندستانداغی تورکستان مهاجرلەری بولشەویکلەرنڭ اوز أدارەلەرندەکی تورك-مسلمانلارغا قیلیب تورغان مظالمینی هندستانلی دینداشلاریمزغا معلوم قیلماق وە خلقمزنڭ روس حاکمیتندەن ناراضیلغینی بو طرفنڭ افکار عامەسیگە یایماق اوچون نشریات ایشلەریگە کوبرەك اهمیت بیرمەکدەمز. بو ساحەدە ممکن قادار هندستانلی دینداشلاریمزنك علما، فضلالارینڭ معنوی یاردەملەرندەن، اولارنڭ اوتکور قلملەرندەن فائدەلەنمەككە تریشماقدامز. عینی زماندا جمعیتیمزنڭ تشکیلات جهتلەریگە کون کوندەن اهمیت بیریب شعبەلەرینی دهلیدەکی اصولدە قورماققا غیرت ایتمەکدەمز. اجمیر شریفدەکی شعبەمزنڭ سوڭغو ییغیلیشندا اونڭ ایچکی قورولوشی وە بو شعبەنڭ دهلیدەکی جمعیت یولیدا قانیقارلق درجەدە ایشلەیە بیلیشی اوچون مذاکرەلەر بولوب بو خصوصدە مهم قرارلار بیریلمشدر. بو مهم ییغیلیشغا 22 فعال اعضا قاتناشمشدر.

اجمیر شریف‌ده‌کی شعبه‌مزنگ صدری: مولانا قاری محمد مراد افندی، صدر اورونباساری: مولانا محمد خواجه افندی، ناظم: مولوی محمد صالح افندی، ناظم اورونباساری: مولوی محمد اعظم افندی، محاسب: مولوی محمود افندی‌در.

خواجه مسعود. دهلی، حزیران 1934.

* * *

هندستانداغی «تورکستان مهاجرله‌ری برلگی»نگ نظامنامه‌سی

اتفاق باغیدا هه‌ر میوه پیشه‌ر
اختلاف باغیدا چاقماقلار چاقار

1 — جمعیتنگ اسمی «تورکستان مهاجرله‌ری برلگی» (جمعیت المهاجرین تورکستان)در.

مقصدلاری

2 — مهاجرله‌ر اورتاسندا اتحاد وه اتفاق قائم قیلماق، ملی شعورنی قوتله‌ندیرمه‌ك.

3 — شریعت احکامینی تبلیغ قیلماق. 4 — دینی، دنیاوی علمله‌ر تعلیم قیلماق. 5 — عاجزله‌رنگ حالندان خبر آلماق، یتیمله‌رنی تربیه ایتمه‌ك. 6 — لاوارث بیمار وه اموات (أولوکله‌ر)نی انتظام قیلماق. 7 — قوموـ نیستلك مذهبینگ سبب اولدوغی غیر انسانی وه غیر اخلاقی حرکت وه وضعیتله‌رگه قارشی مجادله ایتمه‌ك، دهریلك مذهبنه قارشی کوره‌شمه‌ك.

جمعیتنك مرکزی

8 — بو جمعیتنگ مرکزی پشاور شهرنده بولور.

أداره اعضالاری

9 — مرکز أداره‌سی: بر رئیس، بر رئیس اورونباساری، باش کاتب، کاتب اورونباساری، خزینه‌چی، بر نفر مدیر، محفل أداره اعضاـ لاری 10-11 نفر بولور. 10 — مشاور اعضالاری بولور. 11 — «تورـ کستان مهاجرله‌ر برلگی»نگ مالیه ایشله‌رینی تیکشیرمه‌ك اوچون 3 نفرلك

تفتیش هیئتی بولور. 12 — أداره وه تفتیش اعضالاری عمومی مجلسده انتخاب قیلینر.

«تورکستان ماجرله‌ری برلگی» مجلسله‌ری

13 — جمعیتنگ بیش تورلو مجلسی بولور: 1) مرکزی اجتماع. بو اجتماعه بوتون اعضالار وه بارچا شعبه‌له‌رده‌ن وکیلله‌ر چاقیریلیر. بو مجلس حقنده أئ آزندا ایکی آی ایلگه‌ری خبر بیریلیر. 2) عمومی اجتماع بولوب، بوگا جمعیتنگ بوتون اعضالاری چاقیریلیر وه توپلاناجاغی بر هفته ایلگه‌ری خبر بیریلیر. 3) مشوره اعضالار اجتماعی. بو اجتماعه بر کون ایلگه‌ری خبر بیریلیر. 4) أداره اعضالاری مجلسی. بو مجلسکه ایکی ساعت ایلگه‌ری خبر بیریلیر. 5) فوق‌العاده مجلس. بو مجلس ضرورت بولغاندا أداره طرفندان چاقیریلیر.

14 — بو مجلسله‌رگه رئیس یا رئیس اورونباسارینگ حاضر بولماغی ضروردر. 15 — أداره هیئتی‌ده‌ن باشقا اجتماعلارغا موقت رئیس انتخاب ایدیلیر. 16 — جمعیتنگ عمومی مجلسی هه‌ر تورت آیدا بر چاقیریلیر.

اعضالار

17 — «تورکستان مهاجرله‌ری برلگی»گه هه‌ر بردیندار وه‌ملتپرور مهاجر اعضالغا قبول قیلینر. 18 — همدردلك قیلماق اوچون بعضی انصارـ لاردا جمعیتکه فخری اعضالقغا قبول قیلینر. 19 — جمعیتنگ چیقارغان قرارلاری هه‌ر بر اعضا طرفندان قبول قیلینر. 20 — جمعیتکه اعضا بوـ لوشنی خاهلاغان کیشی عریضه بیریر، جمعیت اعضالاریندان ایکی کیشینی کفیل کورسه‌تیر وه هیئت أداره قراری‌ایله اعضالقغا قبول قیلینر. 21 — هه‌ر بر اعضا جمعیتنگ عمومی مجلسی طرفندان مقرر قیلنغان مقداردا اعضالق پولی توله‌ر. 22 — هه‌ر بر اعضاغا هیئت طرفندان اعضالق وثیقه‌سی بیریلیر. 23 — جمعیتکه ضرر کیترگه‌ن اعضا هیئتنگ قراری ایله جمعیتده‌ن چیقاـ ریلیر. 24 — أداره طرفندان بیریلگه‌ن چاقروکاغدلارغا چاقیریلمش کیشینك خبردار بولماغی وه امضا قیلماغی ضروردر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

خزينه

25 — جمعيتنڭ مقصدلارىنى وجودكه كتيرمەك اوچون خزينەسى بولور. 26 — جمعيتكه شول يوللار ايله سرمايه توپلانور: اعضالق بدلى، هەر بر همدرد اسلام عنصرلارىنىڭ اعانه، زكات وه صدقەلارى. تجارلاردان وه غيريلاردان اعانه طلب قيلينر. 27 — هەر بر بيريلگەن اعانه وه غيريلەر اوچون جمعيت طرفندان سند بيريلير. 28 — جمعيتنڭ پارالارى خصوصى دفترلەرگه يازيلير. هەر تورت آيدا عمومى مجلسده أداره طرفندان حساب كورسەتيلير. 29 — خزينەچينڭ قوليدا 100 روپيەدەن زياده پارا تورماس، بلكه ايشانچلى بر بانقاغا قويولور. 30 — بانقادان پارەنڭ آلينماغى هيئت أدارەنڭ قراريدان سوڭ رئيس وه خزينەچينڭ مشترك امضالارى ايله اولور.

شعبەلەر

31 — «توركستان مهاجرلەرى برلگى»نڭ مهاجرلەر بار هەر بر يرده شعبەسى بولور. بو شعبەلەرگه پشاوردەگى جمعيت رهبرلك ايتەر. 32 — بو شعبەلەرنڭ مركزدەن سند حاصل قيلماغى ضروردر. 33 — بو شعبەلەريمز مركزنڭ نظامنامەسيگه قاراب ايشلەرلەر.

نشريات

34 — جمعيتنڭ آيلق مجموعەسى بولور. بو مجموعەدە جمعيتنڭ ايشلەرى، عمومى مجلسده بيريلگەن حسابلار وه مقصدلار نشر ايتلير. جمعيتنڭ فائدەسى اوچون اشتهارلار قبول قيلينر.

تعليم

35 — جمعيتنڭ بر دينى-عربى مدرسەسى وه كوندوزى ايشلەب، كيچه اوقى تورغانلار اوچون كيچكى مكتبى بولور. 36 — بو مكتب وه مدرسەلەرنى أداره ايتمەك اوچون جمعيت طرفندان بر مدير بيلگيلەنير. 37 — اوقولانورغان درسلەر أداره اعضاسى، مدير وه معلملەرنڭ مجلس-

لەرنده مذاكره قيلينب بيلگيلەنير. 38 — جمعيتنڭ سرمايەسى بولغان تقديرده يتيملەرنى وه بيوەلەرنى باقماق اوچون يتيمخانەسى بولور. 39 — جمعيتنڭ رسمى تيلى تورك تيلى بولور. بوتون خط وه كتابت، مجلسلەر شول تيل ايله يوركوزولور. تأريخ هجرى وه ميلادى استعمال قيلينر.

پشاور شهرندەكى «توركستان مهاجرلەرى برلگى» كاتبى
عبدالله بيك خدايارخان زاده

باشقارمادان: پشاوردەكى «توركستان مهاجرلەرى برلگى»نڭ تيلەكى بويونچا باسديغمز يوقاريداغى نظامنامه مركز طرفندان پشاوردەكى «مطبوعۀ يوسفى»نڭ تاش باسماسندا باستريلمش وه برنيچه عدد بزده يوللانمشدر.

* * *

ايكينجى تورك ديلى قورولتايى

آنقاراداغى تورك ديلينى تيكشيرمه جمعيتينڭ آنادولو آژانسى آرقالى تاراتديغى خبره كوره، ايكينچى تورك ديلى قورولتايى شو ييلگ 18نچى آغوستوسندا استانبولدا توپلاناجاقمش.

ايكنچى تورك ديلى قورولتايينا برنجى قورولتاى اعضالاريله جمعيت-نڭ مركز وه ديشارى تشكيلاتى اعضالارندان ايستەيەنلەر قاتناشا بيلەجەك-لەردر. آنجاق قاتناشاجاق اولانلار أڭ كيچ 15 تموز 1934 آقشامينا تادار آنقارادا تورك ديلينى تيكشيرمه جمعيتى (T.D.T.C.) كاتبلگنه اسم وه آدرەسلەرينى بيلديرمەليدرلەر. بو تأريخدەن سوڭرا ياپيلاجاق مراجعتلەر هيچ اولماش كبى توتولاجاقدر.

قورولتايدا ديل ايشلەرينه عائد علمى تەزلەر اوقوناجاقدر. بو تەز-لەرڭ باشليجا موضوعلارى شونلاردر:

آ — تورك ديلينڭ دنيا ديللەرى آراسنداكى يرى:

1 — توركچه ايله هند-آوروپا ديللەرى دەنيلەن ديللەر آراسنداكى مناسبتلەر

2 — توركچه ايله سامى دەنيلەن ديللەر آراسنداكى مناسبتلەر.

3 — تورکچەنڭ اورال-آلتای دیللەری دەنیلەن دیللەر آراسنداکی اورنی.
4 — تورکچەنڭ تورلو لهچەلەری آراسنداکی مناسبتلەر.

ب — تورك دیلینڭ تأریخی آقیشی:

1 — تورك دیلینڭ قبل التأریخ تەزینڭ اسکی دیل یادگارلاری اوزەرندەکی مقایسەلی پالەئونتولوژی لەنگوئیستیك تدقیقلارینڭ ویردیگی نتیجەلەر وە بونلار حقنداکی تدقیقلار.

2 — بیلینە بیلەن أڭ اسکی تورك دیللەری „Sümer, Eti, Elâm“ دیللەری حقنداکی تدقیقلار وە بونلارڭ تورکچەلگینڭ دلیللەری.

3 — تورك دیلینڭ سوڭ 13 عصرلق استحالەلەری وە تورلو تورك لهجەلەرینڭ تکامللەری حقندا تدقیقلار.

* *

ایران شاهی رضا خان پهلوی حضرتلەرینك تورکیه سیاحتی

کوبدەنبەرلی ایران شاهی رضا خان پهلوی حضرتلەرینڭ تورکیەگە سیاحتلەرندەن بحث ایتلمەکدە ایدی. نهایت شاه حضرتلەری اوتکەن آینڭ 10ندە تورکیه توپراغینی شرفلەندیریب، شو آینڭ 6سنە قادار تورکیه حکومتینڭ قوناغی بولدیلار. ایران شاهی حضرتلەری بوتون تورکیه خلقی، مطبوعاتی، حکومتی طرفندان سوڭ درجەدە صمیمی قارداشلق تویغولاریله قارشیلاندیلار. شاه حضرتلەری تورکیه مرکزندەکی وە باشقا شهرلەرندەکی تأریخی، علمی، ملی اوجاقلارنی زیارت بویوردیلار وە غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلەریله برابر تورك اوردوسینی، تورك عسکری دائرەلەرینی وە حربی مکتبلەرنی تیکشیردیلەر.

شهنشاه رضا خان پهلوی حضرتلەری مملکت خارجنە قیلغان بو ایلك سیاحتلەریله تورکیه-ایران دوستلغینی چوقورلاشتروب، تورك-ایران مناسباتندا یەڭی بر دور آچغان بولدیلار. بوتون کورەشچەن تورکستانلیلارله برابر قومشومز ایران شاهینك بو موفقیتلی آدیمینی بز هم یورەکدەن آلقیشلایمز.

باززارجیقدان مکتوب:

قریملی قارداشلاریمزڭ بویوك توپلانتیسی

29 مایسدە دوبروجەدە یاشایان قریملی قارداشلاریمز، کوستنجە قصبەسینڭ گەنیش «ترانولیس» تیاترو سالونندا بویوك ملی وە حرثی بر توپلانتی یاپمشلاردر. بو مناسبتلە قریم استقلالچیلارینڭ اولگیسی سایغیلی جعفر سید احمدبیك «نەدەن ملیتچی، تورکچی، غرب مدنیتینڭ طرفداری وە نەدەن استقلالچی‌یز؟» موضوعندا (عیناً «أمل مجموعەسی»نك شو ییلغی 7نچی ساندا باسیلمشدر) چوق اهمیتلی بر قونفرانس ویرمشدر. قادین وە أرکەکدەن مرکب ایکی بیڭدەن آرتیق دیڭلەییجی قونفرانسی بویوك علاقە وە ذوقلە دیڭلەمشلەر وە اوڭچیلەرینی یورەکدەن آلقیشلامشلاردر. قونفرانسڭ بالخاصە قریم تأریخنە عائد قسمی دەرین هیجانلە دیڭلەنمش وە پەك چوق کیشی‌یی آغلاتمشدر.

اوگلەدەن سوڭرا ساعت 3دەن 7یە قادار «دوبروجە تورك حرث جمعیتلەری»نڭ عمومی قورولتایی یاپیلمش، بوڭا قریم تورکلەرینڭ یاشادیقلاری 85 کوی وە قصبە حرث جمعیتلەرینڭ مرخصلارندان باشقا دیڭلەییجی صفتیلە غلبەلق بر خلق کتلەسی‌دە قوشولمشدر. عمومڭ رأیی وە آلقیشیلە جعفر سید احمد بیك قورولتاینڭ فخری رئیسی سەچیلمشدر. قورولتاینڭ مذاکرەلەرینی أدارە اوچون آیریلان 7 کیشیلك هیئتە عسکری مفتی اسلام علی قوقوی افندی رئیس، آووقات مدحت منان افندی راپورتور، معلم محمد حلیم وانی وە نجیب ح. فاضل افندیلەر کاتب آیریلمشلار. بوندان سوڭرا «دوبروجە تورك حرث جمعیتلەری»نڭ «یاسا»سی اوقوناراق مذاکرە وە تصدیق اولونمش، قورولتاینڭ 12 کیشیلك اجرا هیئتی آیریلمش وە بونڭ رئیسی اولاراقدا «امل مجموعەسی» مدیری آووقات مستجیب ح. فاضل بیك افندی سەچیلمشدر.

آقشام ساعت 9 یاریمدا عینی سالوندا «شاهینگرای خان یاخود قریمڭ روسلارا کیچمەسی» اسمندەکی 4 پردەلك بویوك پیەس موفقیتلە

ئۇيغۇرچە ماقالە، قىسسە ۋە ھېكايىلەر ئامبىرى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قىممى ئەسىر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تمثیل اولونمش وه سیرجیلەر اوزەرندە دەرین ایزلەر براقمشدر. بو مسامرەدە تورکیه جمهوریتینک کوستنجه قونسولوسندان باشقا بر چوق حکومت ممثللەری، رومەن یوکسەك مأمورلەری، غازیتاچیلاری بولو-نمشلار وه پەك متحسس اولمشلاردر.

29 مایسدە یاپیلان بو قونفرانس، قونغرە وه مسامرەیی بکرشک أڭ بویوك غازیتالاردان «دیمناتسا» وه «قورەتول» غازیتالاری 4 حزیران تأریخلی نسخەلاردا بویوك حرفلەرلە یازمشلاردر.

* * *

تورکستان خبرلری

صحنەدەن آتیلغان بر اثر

(تورکستاندان آلغان بر مکتوبدەن)

تورکستان ادیبلەرندەن عوض اوغلی 1930نچی ییلی «کەنه خان» آتلی بر تیاترو اثری یازغان ایدی. تورکستان تأریخندە کەنەخان (یعنی کەنه ساری خان) دوری أڭ آتشلی، أڭ فاجعەلی دورلەردەن بری ساناڵیر. تخمیناً یوز ییل بوندان ایلگەری قاذاق تورکلەرندەن آبلای خان تورونی (نبیرەسی) کەنه ساری روسیەگە قارشی عصیان کوتەریب، تورکستان دا لالارینی روسیە پنجەسندەن قوتقارماقچی بولوب، سوغوش آچقان. کەنه ساری‌نڭ توب مقصدی — قاذاق دا لالارینی تورکستانڭ باشقا پارچالاریلە برلەشتریب اولوغ تورکستان دولتی اوچون زمین حاضرلاماق ایدی. او بو مقصدینا ایریشە آلمای شهید توشدی... طبیعی اولاراق کەنه ساری (کەنەخان) بوتون تورکستان تورکلەری کوزندە أڭ سیویملی، أڭ سایغیلی بر سیمادر. عوض اوغلی یازدیغی اثرندە کەنه خان‌نی خلقمزنڭ رهبری، خلقیمز اوچون قایغیریچی بر ذات اولاراق کورسەتکەن. عوض اوغلونچا کەنه ساری قاذاق تورکلەرینڭ روسیەگە قارشی نفرت وه قهرینڭ مجسم بویوك بر تمثالی ایدی.

«کەنه خان» دولت نشریاتی تاماندان باسیلیب چیقاریلغان. کوب

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Sieglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاکر.

وقتدان بەرلی بو اثرنی آلما-آتا دولت تیاتروسی صحنەسندە کورسەتمەك اوچون حاضرلقلار کورولوب، نهایت صحنەگە قویولدی. خلق آلقیشلارله قارشیلادی وه «کەنه خان دیك باشچیمز بولسایدی» دیگەن سوزلەر ایشیتیلدی. قازاغستانداغی ساویت حکومتی باشلوقلاری «کەنه خان»نڭ خلقمز ذهننده قالدیردیغی بوکبی تأثیردەن «شبهه وه قورقو»غا توشوب، اثرنی صحنەدەن چیقاریب، مؤلفی عوض اوغلیغا او اثرنی «مارقسیزم-لەنینیزم» نقطۀ نظرندەن أوزگەرتیشینی امر ایتدیلەر... بولشەویك یازیچیلاردان موسرەب اوغلی ناملی بریسی «قاذاق خلقینڭ کەنه ساری باشلوغی آستندا روسیەگە قارشی قوزغالیشینی کورسەتیشنڭ نیمه اوچون حاجتی بار ایدی؟» دیگەن سوراقنی قویدی. قازاغستان معارف قومیساری جورگەن اوغلی ایسە «کەنه ساری‌نی خلق رهبری، خلق باشلوغی آتاب کورسەتیش مطلقا خطا وه تأریخی یاڭلیشلق» دیب ادعا ایتدی. اونڭ اثر مؤلفی عوض اوغلیغا کورسەتکەن «نوسقاو» (دیرەکتیف)ی بویونچا، کەنه ساری‌نی قاذاق تورکلەری باشلغی اولاراق عصیان قیلیشندان آرتیغراق خان بولغانی اوچون اونی قانخور، قاذاق پرولەتاریاتینڭ صنفی دوشمانی ایتب کورسەتیش کیرەك ایدی... جورگەن اوغلی‌نڭ سوزلەرینە کورە، کەنه ساری‌نڭ توب مقصدی قاذاق تورکلەرینی روسیەدەن قورتاریش بولماسدان، قاذاق پرولەتاریاتینی ایزیش، قاذاق فەئودالّلارینڭ حاکمیتینی قوروش، تورکستان تورکلەری برلگی نامیلە بوکونگی تورکستاندا «ملی جمهوریتلەر»گە بولونگەن «ملتلەر»نی یوق قیلیش، نتیجەدە «صنعی» بر تورکستان تورك ملتی یاراتیش ایدی...

اثر ایگەسی عوض اوغلی ایسە فرقەنڭ بوکونگی حاکم نظریەسینی قبول ایتب «کەنه خان»نی یەگیدەن «بویاب» یازیشغا کیریشدی.

«غاسپرالی اسماعیل بیك»

تورکلەرنڭ اولوغ متفکری، استادی اسماعیل بیکنڭ حیاتی، مفکورەچیلگی، ایشچەنلگی وه تورکلگە قیلغان خدمتلەری حقندە پەك دەگەرلی وثیقەلەرلە کیگ معلوماتنی ایچنە توپلاغان قریملی جعفر سید احمد بیکنڭ بو قیمتلی اثرینی هەر بر تورکە حرارتلە توصیه ایتەمز.

دەگەری: 150 غروش. ساتیش یری:
Zaman Kütüphanesi
Ankara caddesi № 97
ISTANBUL — Turquie

Yach Turkestan

Juillet 1934 (Le jeune Turkestan) No. 56

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

ساویت روسیەسی وە کیچیک ائتلاف دولتلەری

اوتکەن ایون آینگ 9ندە کیچیک ائتلاف دولتلەری (یعنی چیکو-سلوواقیا، یوغوسلاویا وە رومانیا)نگ تیشقی ایشلەر ناظرلاری شوراسی ساویت حکومتینی رسماً تانیدیقلاری حقندا قرار چیقاردی. بونگ نتیجە-سندە چیکوسلاواقیا وە رومانیا حکومتلەری ساویت روسیەسیلە رسمی دیپلوماسی مناسباتغا اکیریشمەککە حاضر ایکەنلکلەرینی بیلدیرسەلەردە یوغوسلاویا حکومتی اوز خلقینک آینقسا قرالینگ ایسکی روسیە وە روسیە چاریغا قارشی رعایەسی یوزیندەن بو یولغا توشە آلمایتورغانینی بیلدیردی. ایمدیلک آوروپادا ساویت حکومتینی رسماً تانیماغان بیش دولت قالدی: بونلار: بولغارستان، بیلجیقا، اسویچرە، هوللاندیا وەپورتوغالیادر.

مجموعەمزگە تیێشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokaï-Oghly
7, Square de la Fontaine
Nogent s. Marne (Seine
France